

Qaşəm İsabəy

ELNUR, ƏKİL
VƏ
ONLARIN BAŞINA
GƏLƏNLƏR

84(5.axe)-44

Qəşəm İsabəyli

173

**ELNUR, ƏKİL
VƏ
ONLARIN BAŞINA
GƏLƏNLƏR**

2015 - bənd

F. Kəçərli adına
Azərbaycan Dövlət Uşaq
KİTABXANASI
INV. № 67513

Bakı
Şirvanəşr
2011

Beynəlxalq Qızıl Priz laureatı (Madrid, 2004)
Şirvannəşr, 63(1558) 2011

Redaktoru

ZAHİD XƏLİL

şair, filologiya elmləri
doktoru, professor

Nəşriyyat redaktoru

Anar İsabəyli

Qəşəm İsabəyli

Elnur, Əkil və onların başına gələnələr

Bakı-Şirvannəşr-2011

76 səh.

Bu kitab maraqlı, ibrətamiz, məzəli və əxlaqi keyfiyyətlərlə zəngin uşaq ədəbiyyatı nümunəsidir. Şirin bir nağıl diliylə qələmə alınmış bu əsər məktəbli balalar üçün sinif-dənxaic oxu kimi nəzərdə tutulmuşdur.

İSBN 978-9952-8033-7-2

© Gənclik, 1990

©Şirvannəşr, 2000

©Yeni redaksiyada. Şirvannəşr, 2011

Ünvan: Bakı-Az 1021. Badamdar şos. 77
Tel: 492-92-27, 492-93-72, (050) 316-23-40

ELNUR, ÇİL XORUZ, BİR DƏ KƏKİLLİ FƏRƏ

Elnur çaşıb qalmışdı; neçə gündü babaya salam vermir, kişinin kefini-əhvalını xəbər almırdı. Necə deyərlər, yay gələndən baba çöl quşu olub getmişdi. Elnur da onu nə ayaq üstə görə bilirdi, nə də yorğan-döşəkdə. Elə darıxmışdı ki...

Adam ki darıxdı, başlayır fikirləşməyə. Adam ki fikirləşməyə başladı, deməli, hə-ə-ə... işlər düzəlib.

Elnur fikirləşdi... fikirləşdi... birdən yadına Çil Xoruz düşdü.

–Mənə kömək eləsə-eləsə, Çil eləyəcək! – deyib, yenidən fikrə getdi. Handan-hana, – o da indi yuxu bişirir. “Yuxu bişirir” deyəndə, toyuq-cücələri yatırmasa, zalımın gözünə yuxu getmir ə! Əcəb eləyir, lap əlinin də içindən gəlir. Babamın sözü olmasın, həyət-bacada bir başıpapaqlı varsa da, yoxsa da, əlbəttə babamdan sonra, o da Çildi. Bir də Çilin belə tez yatmaqda taxsırı da yoxdu. Toyuq-cücəylə birgə onu, şirvanlı Aşıq Əhmədin sözü olmasın, saz ilə, söz ilə özüm yatırmamışam məgər:

Ay toyuqlarım,
Dən yedinizmi!?
İndi də yatmaq
İstədinizmi?!

Ağac budağı
Yay evləriniz;
Səpsərin olar
Gecə yeriniz!

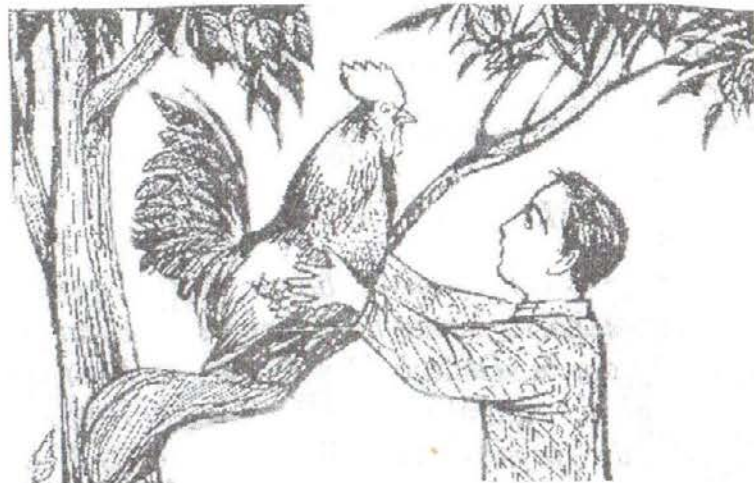
Ay cücə, cip-cip,
Demə çıxdı may!
Soyuqlayarsan,
Beçəyə uyma!

İndi onların şirin yuxusuna haram qatsam, nə deyərlər mənə?! – Elnur əlini alınına verib, bir qədər də fikirləşdi. Amma bu dəfə ağlına ağıllı bir şey gəlmədi...

Elnur Çil Xoruzla Kəkilli Fərəni baş-başa yatan yerdə tutdu. Çilin ürəyi elə bil quş olub uçacaqdı; pır-pır

pırıldayırdı.

–Ay gic, – Elnur şirin dilini işə saldı, – vallah, sə-nə gülməyim gəlir! Nə olub belə qorxursan!? Görmürsən babam evdə yoxdu!? Yoxsa elə bilirsən səni mən kəsəcəm?! Ay-hay! Deyirsən, nənəm aftafanıbaşımda sındırsın?! Mən kəsilmişəm ki, səni də kəsim!?..

–Quq-qulu-qu...

–Onda səni niyə tutmuşam?! Ay Çil, Allahdan gizli deyil, göydən görür, səndən niyə gizlin olsun, yay girdəndən babamın üzünə həsrət qalmışam. Kişiyə nə “sabahın xeyir!” deyə bilirəm, nə “axşamın”...

–Quq-quu-qq...

–Bu dəqiqə, bu dəqiqə! Sözümün canı odur ki, lap səhər, sübhətdən, yadımdan çıxmasın, ha, mənə yuxudan oyadasan! Anladın?!

–Quq-qulu-quu...

–Başa düşdüm! Kəkilli Fərəni istəyirsən?! Heç qoyarammı səni tək yatasan?! – Elnur bayaq Çil Xoruzu Şahutun boğazına qoyub, götürüldü. Bir qədər keçməmiş, qayıdıb gəlib qəmli-qəmli danışdı. – Bağışla, ay Çil! Nə illah elədim, Kəkilli Fərəni tapmadım! Dilim ağzım qurusun, bəlkə tülkü aparıb?!

–Qurr...

Elnur sol əlini pencəyinin altına saldı:

–Budur, ey, –Kəkilli Fərəni qaldırıb qoydu Çil Xoruzun yanına, – deyəsən, qorxuzdum səni, ay hərif?! Başımı qoy çiyinə! Başımı qoy çiyinə! Utanıb-eləmə, görün yoxdu. Mən görmüşəm, qorxma, mən də, arxayın ola bilərsən, hamıya deyəcəm. Ha-ha-ha... Bax, belə! Ay məşallah! İndi isə... yuxunuz şirin olsun! Dayanın, dayanın, lap unutmşudum! Ay Çil, ay Kəkilli, birdən yadınızdan çıxar, evim yıxılar, ha! Məni sübh səhərdən oyadarsınız! Bildiniz!?

–Qğğ-qğğ...

–Ay sağ ol! Deməli, sözüümüz sözdü. İndi isə, ikinci dəfə gecəniz xeyrə qalsın, yuxunuz şirin olsun! Xudahafız!

**"BABA, SABAHIN XEYİRİ!"
VƏ YA
ELNUR GECƏ YARINI NECƏ
SABAH ELƏDİ**

Elnur nə qədər yatmışdı, bilmədi, bir də gördü budu ha-a, Çil Xoruz haray-həşir qoparıb. Sıçrayıb yerindən durdu. Əl atıb köynəyi başına keçirəndə, gördü ki, şalvardı. Necə dardısa, boğazı şaqq elədi. Bayaq başını soxduğu yerə indi də ayaqlarını keçirdib, dərin-dən nəfəs aldı. Sonra axtarıb köynəyini çarpayının altından tapdı;əyninə keçirib, yaxasını düymələyə-düymələyə babasının yanına qaçdı:

–Ay baba, ay baba!?

Handan-hana kişi qurcalandı:

–Ca-a-n...

–Sabahın xeyir, ay baba!

–Nə-ə-ə?

–Sabahın xeyir, ay baba!

–Başa düşmədim.

–A kişi, deyirəm, sabahın xeyir olsun!

–Sabah!? Nə sabah!? Bəlkə “Gecən xeyrə qalsın!” demək istəyirsən, ay bala!?

–Oyunun olsun, ay kişi, gecə nədi!? Səhərdi ey, yatıb qalmısan. Dur, görüm, xoruzlar boğazını yırtıb banlamaqdan!

–Xoruzlar boğazını yırtıb?

–Hə də-ə-ə!

–Balam, bəs mənim xoruzumun səsi çıxmır?!

–Ha-ha-ha... – Elnur əlini əlinə vurdu, – soruşmaq ayıb olmasın, bəs Çil kimin xoruzudu!?

–Çi-il? Nənənin xoruzudu!

–Bıy, başıma xeyir!

–Mənim xoruzum özümdədi, ay bala!

–Adamın da özündə xoruzu olar, ay kişi!?

–Bə nə!

–Xoruzunu çaqqal aparsın, ay baba, məni dolamısan, vallah! Eləysə, göstər xoruzunu, biz də görək.

–Gözəgörünməzdi.

–Bəs banlayıb eləmir?

–Xoruz ola, banlamaya!?

–Nə yaxşidili batıb!?

–Hələ sabah deyil axı!

–Ay baba, sözündən belə çıxır ki, səni aldadıram!?

–Kim deyir ki, məni aldadırsan, balamın balası?!

–Yaxşı, onda niyə inanmırsan ki, sabahdı!?

–Ona görə inanmıram ki, bədənim durmaq istəmir.

–Bıy, kişiyə bax ey! A kişi, gözlərini aç, o dəqiqə bədənin də duracaq!

–Elə məsələ də ondadır da; gözlərim açılmır axı!

–Əşi, açarsan, açılar da, nə çətin işdi!?

–Çətin işdi, ay Elnur, çətin işdi!

–Kəsəsi de, durmaq istəmirəm, onun-bunun üstünə niyə yıxırsan taxsırımı!?

–Taxsır məndə deyil, ay bala, açılmayan sabahdadı! Sabaha hələ bir sabah da var. Yadındadırsa, bayaq dedim axı, mənim xoruzum banlamayıb hələ!? Sözümü qəribliyə saldın. Bala, bil ki, hərənin özündə olur öz xoruzu. Mənim xoruzum da bədənimlə gözümdü. Doxsan ildi səhərin gəlişini bədənim hiss edir, o dəqiqə də gözlərim açılır. Qadam olsun bazarda satılan xoruzların ürəyinə! Onların hünəri nədi durmayan bədəni durğuza, açılmayan gözü aç!?

Elnur mızıldamaqdan savayı bir söztapmadı:

–Deyirsən, sabah deyil, ay baba!?

–Get yat, gözümün işığı! Heyf ki, kipriklərim elə qucaqlayıb, bir-birindən qopmaq istəmir, yoxsa ulduzlara baxıb, lap saati deyərdim sənə! Gecən xeyrə qalsın, dədəmin balası!

Elnur “Gecən xeyrə qalsın!” deyəndə, baba artıq xoruldayırdı. Birayaq-birayaq qonaq otağından keçib, eyvana çıxanda saata baxdı, gözləri bərələ qaldı:

–Uy da-ad... hələ üçün yarıyıymış ki!

**"ALLAH SƏNƏ BAŞ VERİB,
FİKİRLƏŞ, TAP..."**

Elnur bir də gözlərini açanda nə Şahtutda Çil qalmışdı, nə Kəkilli Fərə, nə də göydə Ay-ulduz. Günəş günorta yerindəydi. Hirsindən bilmədi neyləsin. Ağzını açıb, gözünü yumdu; dişinin dibindən çıxanı dedi özü-nə! Çilin dalıyca da bir xeyli asıb-kəsdı. Qanı necə qaralmışdısa da – “Qoy ac qalım, mənə dərs olsun!” – deyər, çıxıb oturdu doqqazın ağzında. Gözlərini ovxalaya-ovxalaya başladı Ağ Çalaya tərəf baxmağa. Baxdı... baxdı... birdən dıksındı: “Bıy, babamdan çıxmayan

iş, biçini yarımçıq qoyub, bu nə qayıtmaqdı görəsən!? Yanındakı kimdi var!?”. Öz sualına cavab tapmağa səbri çatmadı, bayaq yerindən qopub, güllə kimi götürüldü.

Kişiyə çatmağıyla boynuna atılmağı bir oldu:

–Sabahın xeyir, ay baba!

–Hansı sabahdı bu – gecə yarıkı, ya səhərki!?

–Yaxşı da... ay baba...

–Aqibətin xeyir, ay bala, aqibətin xeyir!

–Haçan baxıram, nənəmdən çörək iyi gəlir, səndən ot. Qoy bir iyləyim səni; fıı...fıı... lap sərxoş oldum!

Baba Elnurun boynun-boğazından öpdü:

–Ay Elnur, doğrudan də görüm, gecə o nə idi durub gəlmişdin yanıma!? Yuxu görüb-eləmənmişdin ki?

–Çili lənətə gəlsin, ay baba, vaxtsız banlamışdı.

–Ha... ha... ha... Ay bala, nə qədər ki özünün şəxsi xoruzun olmayıb, elə belə də olacaq. Çalış, öz xoruzunu yarat, bəslə, böyüt. Yoxsa bir də göz açıb görəcəksən, ho hovulub, cüt sovulub.

–“Ho hovulub, cüt sovulub”. Ay kişi, qarğa dili danışırsan, nədi, başa düşmürəm axı!?

–Bu, babaların dilidi, a kişi qırığı! Yəni adamlar gedib əkib-biçib, geri qayıdanda, sən hələ indi əkinə çıxırsan. Açması odur ki, bir də görəcəksən, saç-saqqalı ağartmışan, vaxtında yuxudan dura bilmirsən. Nəvələrin də oyanıb, at kimi minib-çapır səni.

–Ha... ha... ha... – Elnur başını dala atıb güldü. – Baba, söz verirəm, mənim də xoruzum olacaq!

–Onda hərdən xoruzlarımızı döyüşdürərik ki, can-

ları bərkiyə!

–Ay baba, bu oğlan kimdi?

–Bu kişibalanın dilini-ağzını pişik yeməyib ki!

Elnur oğlanı indi görürmüş kimi maraqla ona bax-

dı:

–Doğrudan, a... sən kimsən, ay oğlan!?

–Bəs sən kimsən? – Elnur cavab əvəzinə gözləmə-
diyi sualla qarşılaşdığından, çaşdı:

–Mən – mənəm!

–Mən də – mənəm! – Oğlan babaya göz vurdu.

–Buna bax, a... nə dilli-dilavər çıxıb! – Elnur əvvəl
babaya, sonra da oğlana baxdı.

–Lal olsaydım, yaxşı olardı bəlkə!? Başıma qapazı
vurub, əlimdəkini də qamarlayıb alardın! – Əkilin cava-
bı lap Elnurun əl-qolunubağladı. Baba uğunub getdi gül-
məkdən.

Elnur söz yarışında uduzduğundan bu dəfə Əkillə
elə danışdı, elə bil, dili yarıbayarı balacalaşmışdı; sözlə-
ri ağzından güclə çölə çıxarırdı:

–Maşallah, görürəm dilotu yemisen, sənə söz çat-
dıra bilmərəm, yaxşısı budur, adını de...

Əkil bu dəfə daha böyük zərbəylə qarşılaşdı:

–Allah sənə baş verib, fikirləş, tap.

Elnur babaya üz tutdu:

–Ay baba, kömək elə! Tanımadım axı bu oğlanı.

–Tanımadınsa tanıyarsan! – Baba da tərs bir cavab
verdi.

–Ay kişi, alimliyin də varmış!

–Ha... ha... ha... yaxşı, qoy deyim, yoxsa nənən
səni incitdiyimdən xəbər tutar, yerimi yerdən salar. Bir
şey var ey, tez-tez oxuyursan; Əkil-Bəkil...

Bayaq Elnur sözü babanın ağzından qapdı:

..... quş idi,

Divara qonmuş idi,

Getdim onu tutmağa,

O, mənə tutmuş idi...

–Yaxşı da, coşma, bilirik ki, bilirsən.

–Bu şey hara, bu oğlan hara?

–Bu şey yox, Əkil.

–Əkil... – söz Elnurun boğazında qaldı. Çaşqın
nəzərlərlə gah babaya, gah da oğlana baxdı. –Doğru de-
yirsən, ay baba, bu, doğrudan Əkil-Bəkildi!?

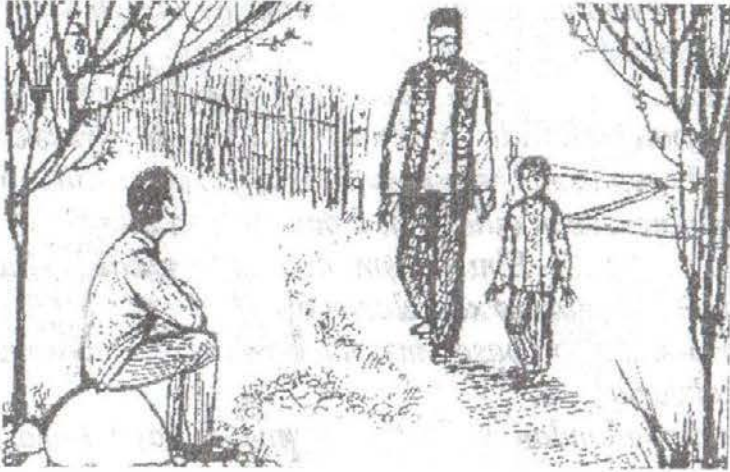
–Bu boyda zarafat olar!?

–De, Quran haqqı!

–Axmaq!

ÇÖRƏK NİYƏ DADLIDI?

Elnur yalan olmuşdu, Əkil gerçək; sualı sual

dalınca verirdi:

–Bu nədi, baba?

–Çörəkdi, oğlum.

–Çörək nədən olur, baba?

–Buğdadan. Kasıb süfrəsinin çörəyi isə darıdan olur, hansı ki quş yemidi, arpadan olur, hansı ki mal-qaraya verirlər. Buna da ölməz çörəyi deyirlər.

–“Ölməz çörəyi” nədi?

–Kasıbın süfrəsinin xörəyi də çörəkdi, çörəyi də. Çörək onu ölümdən qoruyur. – Baba əl uzadıb, təzəcə təndirdən çıxmış çörəyi götürüb böldü. Bir tikə də kasıb ağzına qoydu. Əkil də gözü babada, çörəkdən kəsib saldı dişinin altına. İki-üç çeynəm vurmuşdu ki, içini çəkdi:

–Uyy, baba, nə dadlıdı! Heç buğda belə şirin deyil.

–Sən buğdanı dən-dən udmusan, dadını duymamısan. Biz isə buğdanı un edib, bişirmişik axı!

–Bəs bu nədi?

–Pendirdi. Onu da südü bişirməklə hasil etmişik.

–Bəs bu?

–Çaydı.

–Suyu bişirmisiniz, hə?

–Ha... ha... Düzünə qalsa, sən deyəndi, ay Əkil!

Əkil çay içir, pendir-çörək yeyir, arabir də danışırdı. On sözündən doqquzu sual idi.

–Baba, siz hər şeyi bişirməklə dadlı edirsiniz, hə!?

–Elədi, ay ağıllı bala!

Əkil mat-mat ona baxdı.

–Elə adamı da bişirəsən ki, gərək dada gəlsin!

–Dada gəlsin!? Adamın da dadı olur, ay kişi!? – Bu dəfə Elnur idi babanın sözündən heyrətə gələn.

–Hər adam adam olmadığı kimi, hər adamın da dadı olmur. Adamın dadı adam olmağındadı, balalarım!

–Necə dedin, ay baba!? – Az qala Elnurla Əkil xorla xəbər aldılar.

–Bəs nə bilmişdiniz!? Biz öz-özümü zə adam ol-

muşuq məgər, ay qırısmallar!?

–Ayıb olmasın, ay baba, götürək səni. “Hə” de. –
Bu, Elnur idi.

–Hə!

–Səni kim bişirib?

–Kim bişirəcək, nənən!?

–Bəs nənəmi?

–Mən!

–Ha... ha... ha... – Elnur şaqqanaq çəkdi.

–Nəyə gülürsən!? Bişirmişəm ki, mənə arvad olub
da. Çiy olsaydı, görün indi hansı dərənin dibində qal-
mışdı.

–Ay baba, lap biz qanmaz olduq, dediklərinə inan-
dıq. Turalım səni nənəm bişirib, nənəmi də sən, bəs
Əkillə mənim aşpazım kim olacaq, Allah qoysa!?

Baba bu dəfə ciddiləşdi:

–Adam iş-gücdə bişməklə adam olur, balalarım!

Söhbət xeyli çəkdi. Axırda baba sözü hərləyib
gətirdi Əkilin üstünə.

“QUŞ DÖNÜB NECƏ ƏKİL OLDU”

–**A**rvad, gəl, qulaq as Əkilin hekayətinə.

Nənə yavaşca içəri girib, evin bir küncündə bardaş
qurub oturdu.

–Bir dəstə sünbülü təzəcə dəstələmişdim əlimə, –
Baba sözə başladı – tappadan ayağımın yanına bir quş
düşdü. Əl atıb, tutdum. Əslində buna tutmaq da demək
olmazdı; yazığın qaçmaq fikri nə gəzirdi. Quşu götürdü-
yüm yerə bu dəfə qırğı düşdü, özü də daş kimi; tapppp...
Bədəni tikə-parça oldu. Hətta qanı da üstümə sıçramış-

dı. Birdən əlimin istiləşdiyini hiss etdim. Baxdım... bıy, ovcumun içində əl vardı. Başımı qaldıranda, diksindim; mənimlə üzbəüzə bir oğlan dayanmışdı.

–Əkil!? – Elnur heyvətlə çıxırdı.

Baba yüngülcə başını tərpətib sözüne davam elədi:

–Oğlanın gözləri sevinclə parıldayırdı, birdən tələsə-tələsə danışdı:

–Salam, Allah!

Gözlərim bərələ qaldı. Handan-hana özümə gəldim:

–Əstəğfərulla de, ay bala! Allah nədi!?

–Elə-belə söz demirəm, ay baba. Sən olmasaydın, indi mən də olmazdım. Bu qırğı...– Ölü quşu göstərdi. – Anam demişdi, bala, yer üzündə sənə kimi taleyinə insan olmaq yazılan ayrı bir quş da var. Sizin həyatınız bir-birinizə bağlıdır. Gərək biriniz ölə ki, o biriniz də insan ola. “Necə, ay ana?” soruşmuşdum. Bala, əgər o, sənəni öldürsə, dönüb o, insan olacaq. İşdi, sən onun ölümünü görsən, insan olmaq sənə qismətindir. Özünü qoru. Baxmayaraq ki o qırğıdı, yırtıcıdı, səndən güclüdü, amma sən qanadlarınla güclüsən; uçmaqda o, sənə çata bilməz. Qanadlarının ki səsinə eşitdin, – uç! Başını çevirib ona baxasan. Baxdınmı, deməli ölüm sənindir; gözlərin qaralacaq, qanadların boşalacaq, bir də görəcəksən ürəyinə sancılıb çaynaqları.– Oğlan əyilib quşu götürdü, dimdiyindən öpüb, sinəsinə sıxdı. – Ay baba, sən olmasaydın, indi sənənlə söhbət eləyən mən də olmazdım.

–Bəs sən hansı quşsan, ay bala, heç görməmişəm!?

–“Əkil-Bəkil quş idi...”, ay baba, o mənəm!

–Ay bala, bu dünyaya xoş gəlmisən!

Bayaqdan diqqətlə dinləyən Elnurla nənə yerlərində quruyub qalmışdılar. Handan-hana özlərinə gəldilər.

–Ay arvad, nə fikirləşirsən, Əkili nəvəliyə götürürsənmi?

–Nəvə nəyə deyirsən, ay kişi, hazır nəvədi də!?

–Elimizin adəti var, onu köynəyindən keçirt ki, qoy həqiqi nəvəmiz olsun!

Nənə bir böyük qazan plov bişirib, dəmə qoydu. Böyük bir süfrə açdı. Elnur da qonum-qonşuları çağıraraq yığıldı həyəətə. Nənə Əkili yanına çağıraraq:

–Ay bala, sənə babaya haqdan nəvə veriblər. Mənə isə özün nəvə olmalısən. Bunun da yolu bax, budur. – Nənə Əkili köynəyindən keçirtirdi. – İndi oldun nəvəmiz, – deyib oğlanın üz-gözündən öpdü. Adamlar sevinclə əl çaldılar. Sonra da yığıldılar plovun başına...

Qab-qaşığın, çəngəl-bıçağın şirin nəğməsinə Uca Allahın adı – “İlahi, şükür”lə nöqtə qoyandan sonra qonum-qonşu dağılıb getdi.

–Ay arvad, bir köpəyoğlu qalmaq ki, söhbət eləyək. Bunlar elə plovumuzu yeməyə gəlibmiş!

Nənə gülümsündü.

–Hə-ə-ə... balalarım, nənəniz yerimizi salsın, biz də düşək həyəətə, hava alağ. – Baba uşaqlardan ayrılıb subasına getdi. Geri qayıdanda Elnuru tək gördü. –Əkil hanı?

–O da sənin dalınca getdi ki, bəs görmədin!?

–Bəlkə fikirləşirsən ki, mənim bir gözüm də kürəyimdədi!?

–Ay baba, iki söz bir yerə gələndə deyirsən, mən dalı da görürəm, qabağı da!?

–Onun nənənə dəxli var. Çağır görək, hardadı uşaq!?

Elnur bağın içinə tərəf yeriyib, əlini ağızına qoydu:

–Əkil, ay Əkil!

–Burdayam!

Səsin hardan gəldiyini anlaya bilməyən Elnur o yan-bu yana baxdı.

–Əki-il!

–Burdayam!

–Bıy! – Elnur diksindi. – Səsin göydən gəlir. Adə, yoxsa təzədən quş olmusan!?

–Ay Elnur, Əkili tapdın?

–Ay baba, Əkil quş olub, səsi göydən gəlir.

–Nə danışırısan!?! –Baba həyəcanlandı.

–Vallah!

–Burdayam... tut ağacındayam. Quş olmamışam. Baba az qala yüyürə-yüyürə gəldi:

–Orda neyləyirsən, ay bala?

–Yatıram.

–Yatırısan!?! Ağacda!?

–Hər gecə ağacda yatıram da, ay baba!

–Ay bala, onda quş idin, göydə uçurdun, ağacda da yatırdın. İndi insan olmusan! İnsan gərək evdə yatsın.

Düş aşağı, gedək, rahat yorğan-döşəkdə yatmağın da dadını gör.

Əkil “hopp!” eləyib, az qalauça-uça yerə düşdü.

–Ay bala, ay Əkil, Elnurla yerini başdayaq salmışam. Təpikləməcəksiniz bir-birinizi!?! – Nənə əli ilə çarpayını göstərdi.

–Ay arvad, lap sən bizi xam at elədin!.– Elnur dilləndi.

–Ay nənə, narahat olma! – Əkil bayaq özünü atdı yorğan-döşəyin üstünə.

–Elə yox, ay bala, elə yox. Əvvəlcə paltarlarını soyun, sonra da gir yorğanın altına. Elnur, biz çıxırıq, sən yatmağı Əkilə öyrət.

–Nənə, özümə nə gəlib, gözümü yumub, yatacam da!?

–Gecəniz xeyrə qalsın! Yuxunuz şirin olsun!

–Xeyrə qarşı!

İşığı söndürüb, yerlərinə girən kimi Əkil quş olub uçdu.

ƏKİL YUMURTA ŞAHLIĞINDA

İki yol ayrıcında qalmışdı Əkil. Bilmirdi hansıyla

la getsin. Fikir... fikir... buruldu sağa; heç beşcə addım atmamışdı, qarşıdan it hürüşü eşitdi. Tez qayıdıb gəlib durdu iki yol ayrıcında.

Fikir... fikir... bu dəfə də buruldu sola; heç beşcə addım atmamışdı ki, gördü işıq gəlir. Tez qayıdıb gəlib durdu iki yol ayrıcında.

Fikir... fikir... yadına ana babası Qanı kişinin sözləri düşdü: “Getdin! işin düz gətirmədi, otur, fikirləş!”

Əkil bir daş tapıb, yanını qoydu üstünə. Gözlərini yumub, başladı fikirləşməyə. Fikir... fikir... bu dəfə də yadına Cırtan düşdü. Cırtan işıq gələnə getmişdi, Divlə qarşılaşdı. Cırtan idi, bu adamyeyənin başını tovlayıb, canını qurtarmışdı. Başqası çoxdan qaranlıq dünyada – Divin qarnında olardı...

Fikrinə nə gəldisə, birdən Əkil sıçrayıb durdu ayağa. Üz qoydu it hürənə. Nağılçılar demişkən;

Az getdi,
Üz getdi,
Dərə, təpə,
Düz getdi.

Bir də gördü it hürəndən işıq gəlir. Sevincindən mayallaq vurub, təpəsi üstə durdu. Təpəsi üstə gözünü gördükcə uzaqlara baxdı. “Oh!” eləyib, əl barmaqlarıyla yerə təkən vurub, dikəlib yenidən qalxdı ayaq üstə: “Bu nə şəhərdi, İlahi!? Elə bil yerin təkindən pırtlayıb çıxdı!? Lap möcüzədi!”

Əkil yüyürə-yüyürə gedib böyük bir şəhərlə üz-üzə durdu. Şəhərin bircə eybi vardı, o da dörd tərəfdən uca divarlarla əhatə olunmasıydı. Divar boyu bürclər dikəlirdi. Hər bürcün üstünə də bir toyuq, bir tabaq da yumurta qoymuşdular. Əkil diqqətlə baxanda, gördü ki, bunlar canlı deyil, heykəldi: “Bu nə deməkdi görəsən!? Bəlkə bu şəhərdə toyuq ağıllı insanlar yaşayır. Elə belə-

di ki, var. Yoxsa toyuqlara nə düşüb ki, özlərinə abidə qoysunlar. Bu bədbəxtlər görünür həm də şərqlidi; iş-gücləri başçılarını tərifləyib, özlərinə əbədi padşah etməkdə. Ölən kimi də dalına bir təpik. Qəbrini dağıdıb, başlayırlar gorunatüpməyə.”.

Bu fikirlərlə Əkil qala divarına yaxınlaşdı. Divar yumurta kimi yumru daşlardan hörülmüşdü. Deyəsən, qapı da qoymamışdılar. Bir qədər fırlanandan sonra axır ki qapını tapdı. Qapının üstünə iri lövhə bərkidilmişdi. Lövhədə yumurta şəkilli hərflərlə qızılı rəngdə yazılmışdı:

Yumurta şahlığının Yumurta şəhəri

Əkil əl atıb qoltuq cibindən “Dünyanın siyasi xəritəsi”ni çıxartdı; yerə sərib, üstünə əyildi:

–Şahlıq Şərq ölkələrində olur. Deməli, Asiya qitəsinə baxmalıyam. – Bir xeyli axtarıb, bu adda ölkəni tapmayanda keçdi Afrikaya. Ordan da əli üzüləndə Amerikaya adladı, sonra da Avropaya üz tutdu. –Yo-ox. Belə getsə heç Avstraliyaya baxmağa dəyməz. Antarktikanı yada salmasam da olar. Yazığın qardan-buzdan başqa nəyi var? Pinqvinləri deyirsinizsə, onların hələ insan olub dövlət qurmalarına heç ümid də yoxdu. Bu Yumurta şahlığı haradisa, yəqin təzə yaranıb. Ona görə də xəritədə düşməyib. – Əkil qalxıb, darvazaya yaxınlaşdı. Yerdən iri bir daş götürdü: – Danq... danq... danq...

–Kimsən, adə?! – Qalanın üstündən acıqlı bir səs eşidildi. Əkil diksindi:

–Mə... mə...ə...əən...

–Mələmə görüm, kimsən, nə istəyirsən!?

Əkil çaşdığından bilmədi nə desin:

–Mə..ə...n sizinkilərdən deyiləm.

–Nə ölümün var bəs burda!?

–Qonağam!

–Toyuqdan-yumurtadan nəyin var?

–Nə-ə!?

Səs bir az da yoğunlaşdı:

–Dedim, toyuğun-yumurtan hamı?

–Dedim axı, qonağam!

–Bilirsən əliboş qonaqdan nə iyi gəlir?

–Hər halda gül iyi gəlmir.

–Əhsən!

–Başa düşmədim.

–Başın olsaydı başa düşərdin!

Əkil incimiş halda əlini peysərinə apardı:

–Bu nədi!?

–Səninkindən at-eşşəkdə də var!

–Niyə təkə mənimkindən!?

–Bura bax! – Səs qəzəbə döndü. – Deyəsən səninlə yumşaq danışdım, ha! Bilmirsənsə, bil, qanmırsansa, qan, bizim ölkəmizin adı YUMURTA ÖLKƏSİ, şəhərimizin adı YUMURTA ŞƏHƏRİ, şahımızın da adı YUMURTA ŞAHDIR! Çatdı!?

–Yüz faiz.

–Hər bura gələn bir toyuq, bir tabaq da yumurta gətirməlidir. Yoxsa şəhərimiz heç yuxusuna da girməz.

Əkil min yalvardı, min “qadanı alım, başına dönüm!” dedi, xeyri olmadı. Əli hər yerdən üzülüb, qayıdıb gedib oturdu bayaqkı daşın üstündə. Gözlərini təzədən yumub, təzədən başladı fikirləşməyə; nağılçıların sözü olmasın, dağı arana, aranı dağa gətirdi. Birdən qulaqları cingildədi. Elə bildi hələ də xəyalıdadı. Qulaqlarını şəkəldi; yo-ox, bu, xəyal səsi deyil, canlı səsi. Kırpiklərini bir-birinin üstündən götürəndə, dik atıldı; şəhərə böyük bir karvan yaxınlaşırdı. Dəvə sayı qədər adam, adam sayı qədər də toyuq və yumurta tabağı vardı cahazların¹ üstündə. Karvanbaşı qalaya yaxınlaşan kimi qapılar şaqqaşaq açıldı. Keşikçilər əvvəl toyuq və yumurtaları, sonra da adamları yoxlayıb, toyuq qədər olduqlarını görəndə yoldan çəkildilər. Karvan gurultuyla içəri girdi. Əkil bir də onu gördü ki, o da içəridədi. Balaca bir köşəyin yalından yapışıb. Heç on addım getməmişdi ki, başına dəyən zərbədən “Oh!” eləyib, üzüquyulu yerə gəldi...

Handan-hana huşu özünə qayıdanda, gördü karvan nə gəzir, şəhər nə gəzir, darvazadan çöldə bayaqkı daşın yanında düşüb qalıb. Tez əlini başına apardı; qan quruyub saçlarına yapışmışdı. Necə ürəyi sıxıldısa, birdən göz yaşları boğdu onu; içini çəkə-çəkə ağladı. Bir xeyli-höknürüb ürəyini boşaldandan sonra, babam deyərdi; “yat, dərdin dağılsın!” fikriylə başını daşın üstünə qoyub, gözlərini yumdu.

¹*Dəvənin yəhəri*

Əkil “qa-qaa-qa...” səsinə oyananda sevincindən ürəyi atlandı: – Ah, sənə qurban olum, ay toyuq! Bıy, yumurtaların da var! – Cəld mayallaq aşıb, toyuğu tutdu. Əslində toyuğun qaçmaq fikri də yox idi. Yumurtaları papağına doldurub, Əkil cumdu darvazaya; hökmlə qışqırdı:

– Açın!

Bayaq darvazalar laybalay qollarını yana gərdi. Əkil özünü içəri tərəndə keşikçi ona göz vurdu. Bunun nə məna verdiyini bilməsə də, artıqlamasıyla cavabını qaytardı; gözlərinin ikisini də birdən yumub açdı.

– Eyy!.. Qonaq! – Keşikçi güldü. – Qorxma, yarılan başın deyildi, başına dəyən yumurtaydı. Saçlarını tez yu! Bir gün ötsə, yazıqsan, dibindən qırxdırasan gərək. Bizim tərəflərdə qızların bir tənbel oğlandan acığı gəlir, bir də keçəldən.

Əkil sevincək əlini başına apardı: “Deyəsən, keçəl olacam! Cəhənnəmə ki! Bura qız dalıyca gəlməmişəm ki!”.

Kimsə onun qolundan tutub, aparıb bir dəstə adama qoşdu.

– Bura şəhərimizin baş küçəsi, – bələdçi tələsə-tələsə danışdı, – Yumurta xiyabanıdır. Dünyanın hansı ölkəsindən desən, burda yumurta taparsan. Ona paralel uzanan o biri küçə isə Toyuq şosesidir. Yer kürəsində iki toyuq varsa, biri burdadı. Onu da bilməyiniz vacibdir ki, şəhərimizin əhalisinin əsas qidası da toyuq əti və yumurtadır. – Birdən bələdçi az qala bağıra-bağıra qarşı

tərəfi göstərdi. – Ora baxın! Ora baxın! Bizim şərəfətli Yumurta şahdır. Başındakı taca fikir verin; yumurta qa-bığı və toyuq tükündən hazırlanıb. Onu da bilin ki, siz xoşbəxt turistlərsiniz. Çünki sabah xalqımızın milli bay-ramı – Novruz şənlikləri başlayır. Şahımız da, bəxtinə bərəkəllah, həmin günü dünyaya gəlib. Yaşasın Yumur-ta şah! – Bələdçi necə bağırırsa şah üzünü onlara tərəf çevirdi; gülümsünüb, sol əlini havaya qaldırıb, yellədi.

Kimsə bağırdı:

–Ura!

Şah cəld əllərini qanad kimi yanlarına çırpıb, boy-nunu uzadıb, başını dik tutub, bədəninə boyu bərabəri dartıb, banladı:

–Quq-qulu-quuuu...

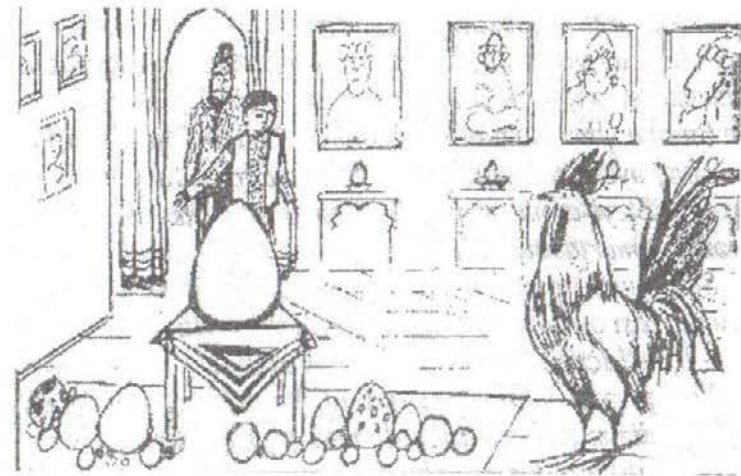
O an bütün şəhər əhalisi şaha səs verdi:

–Qaq-qaq-qa-qa-qaq...

Bələdçi də bir-iki ağız qağanaq çalandan sonra əl çalıb, gözlərindəki sevinc yaşlarını silib, gülümsündü:

–Sizə bir xoşbəxtlik də üz verib, cənablar. Sabah şah seçkisidir. Hər il Novruz bayramı başlayan günü ölkəmizin bütün guşələrindən şah olmaq istəyənlər yığılıb gəlir paytaxtımıza. Bayramımızın ilk şərti də məhz şah seçkisidir. Sabah çaqqaçaq musiqisindən məst olacağıq, inşallah! Bütün bu səsləri şah sarayına axışan görəcəksiniz. Yumurta döyüşünün qalibi axırda şahla döş-döşə gələcək. Hansının yumurtası bərk çıxsa, o da şah olacaq. Bizdə seçki Avropa və Amerikada olduğu kimi ədalətsiz üsulla – səs vermə yoluyla deyil, əməli işlə – yumurta

döyüştürməklə keçirilir. Mən başa düşmürəm, özü öz arxasında dayana bilməyən, özü özünü seçməyi bacarmayanrəhbər sabah xalqın arxasında necə duruş gətirə bilər!?

Turistlərdən biri özünü saxlaya bilmədi:

–Sizin hazırkı şahınız neçə ildir ki, ölkəyə başçılıq edir?

–On beş il.

–On beş il!? On beş il şahlıq edən axırda Allah olur; istəyir ki, hamı ona sitayiş eləsin.

–Bizim ölkəmizdə şah seçkisi yarış meydanıdır. Kimin yumurtası bərkdir, o da şah olur.

–Bəlkə şahın yumurtasını toyuq yumurtlamayıb?!

–Belə bir hadisə, eşitdiyimə görə, otuz il əvvəl olubmuş. Şaha xüsusi yumurta düzəldibləmiş. Bunu eşidib bilən xalq kütləsi şahı tutur yumurtaya; şah da yumurta sarısında boğulub ölür. – Bələdçi “Badamlı”

suyundan bir qurtum içib, sözünə davam elədi. – Qırx ildir yumurtayla şah seçmək üsulu həyatımıza daxil olub; nə qılinc çalmağa ehtiyac var, nə qan tökməyə.

Əkil xəlvətə çəkilib, yumurtalarını dişlərinə vurmağa başladı. Kiçik bir yumurta hamısından bərk çıxdı. “Kaş – Əkil ah çəkdi, – qara toyuğumuzun bir yumurtası burda olaydı. Onda görərdilər şahın anasını necə ağladırım!”

Bu dəfə də turistləri “Yumurta muzeyi”nə apardılar. Burda üzük qaşı boydadan tutmuş adam başı boydayacan yumurta vardı. Ölkəyə qırx il ərzində başçılıq etmiş şahların portretləri də fəxri yerdən asılmışdı. Hər şəklin altında şüşə qutuda bir yumurta qoyulmuşdu; biri ağappaq ağarırdı, biri sapsarıydı, qırmızı boyanmış da vardı, qaraya çalanı da.

– Bunlar fəxri yumurtalardı. – Bələdçi izahat verdi. – Ölkə şahları məhz onların hesabına qalib gəlib, xalqa rəhbər olub.

Şahlıq uğrunda yumurta döyüşü

O gecə ilan vuranyatdı, Əkil yata bilmədi; azı iki-üç dəfə yumurtasıyla şahın yumurtasını çilik-çilik eləyib, şahlıq taxtına çıxmışdı.

Küçədən gələn hay-küy otağa dolanda Əkil pəncərədən eşiyəbxadı: – Uyy da-ad! Bu nədi, adə, bütün şəhər saraya axışır ki! – Cəld şalvarını əyninə taxıb, çölə sıçradı.

Şah başdan başa qırmızı içindəydi, əynindəki pal-

tar, altındakı taxt, əlindəki yumurta belə qıp-qırmızı yarırdı. Özü də yumurtasını əlində oynada-oynada tez-tez dişinə vurub yoxlayırdı.

Carçı var səsiylə haray tapdı:

– Camaat, sizi özününkü bilən şahlar şahı şahımız sizi təbrik edir: “Novruz bayramınız mübarək olsun, mənim xalqım!” Biz də gəlin əlahəzrətə ad günü münasibətiylə cansağlığı arzulayaq. Yaşasın əzəmətli Yumurta şah!

– Ura! Ura! Ura!

Şah atılıb yerindən durub, təşəkkür əlaməti olaraq qollarını qanad kimi gərdi, şappa-şap yanlarına döyə-döyə, boynunu uzadıb, başını qaldırıb, bədənini boyu bərabəri dartıb, boğazının yoğun yerinə saldı:

– QUQ-QULU... QUUUU...

Camaat səs-səsə verdi:

– QAQ-QAQ-QAQ... QA-AQ... QAQ...

Təbrik təntənəsi başa çatan kimi carçı yenidən qabağa çıxdı:

– İndi də yumurta döyüşü başlayır. Yarışı açmaq üçün möhtərəm şahımız öz yumurtasını cənab vəzirin yumurtası üzərində sınaqacaq. – Carçı geri çəkilib, baş əydi.

Qara zurna boğazını yırtmağa başladı. Vəzir yerindən sıçrayıb, uşaq kimi sevinə-sevinə şaha yaxınlaşdı, baş endirdi. Şah taxtından qalxıb, bir addım irəli gəldi. Vəzir yumurtasını qabağa tutdu:

– Şah sağ olsun, müqəddəs yumurtanızı mənim bu

miskin yumurtama vurun ki, şərəflənsin! Allah sizə yar olsun!

Şah necə zərb endirdisə, vəzirin əlində sarısı ağına qarışmış bir yığın yumurta qabığı qaldı. Adamlar yer-yerdən qışqırırdı:

–İçsin! İçsin!

Vəzir yumurtanı qabıqlı-qabıqlı ağızına təpdi. Sonra dizlərini yerə atıb, əllərini göyə qaldırdı:

–Ey gözəgörünməz Allah, Sən bizim şahlar şahı şahımızı başımızın üstündən əskik eləməyəsen!

–Amin! Amin! – Yer-yerdən ona səs verdilər.

Carçı yenidən meydana atıldı:

–Bizim Vətənimiz əsl demokratiya beşiyidi. Burda şah olmaq üçün ayrı-seçkilik yoxdu; istər ölkə vətəndaşı olsun, istərsə xarici ölkə vətəndaşı olsun, istərsə də ino-platiyan – Aydan, Ulduzdan, Marsdan gələn olsun. Konstitusiyamızda yazılıb: “Yer üzündə irqindən-cinsindən, yaşından-yaddaşından asılı olmayaraq hər kəsin seçilmək hüququ var. Seçim, yumurta döyüşdürməklə həyata keçirilir və əsas vasitə toyuq yumurtası sayılır. Qaz, hind quşu, sesar yumurtasıyla yarışmaq yolverilməzdir.” İndi, cənablar, şahımız qonaqpərvərlik nümayiş etdirib, yarışa birinci olaraq qonaqları dəvət edir. Buyursunlar.

Şah səmimi görkəm almışdı. Şöhrətinin daha uzaqlara yayılması üçün qonaqları başıyla salamladı. Qonaqlar qabağa çıxır, bir-bir şahla yaxınlaşır, uduzan-uduzan yumurtasını içib, çəkilib yerində əyləşirdi. Axır

ki Əkilə də növbə çatdı; şahla baş əyib, mil durub, sözə başladı:

–Şah sağ olsun, ver yumurtana baxım! (Yumurta döyüşdürənlər bir-birinə bərabər tutulduğundan “siz” yox, “sən”lə danışmalıydılar.).

Adamlar bu sözdən necə özlərini itirdisə dəniz kimi dalğalandı:

–İlahi!

Şah qaşlarını çatıb, yumurtasını ona uzatdı:

–Dışına vurmayasan, ha! Əlində samballa!

Əkil yumurtanı ikiəlli tutub, o üz-bu üzünə baxdı, gördü, yo-ox, şahın yumurtası o birilərinə bənzəmir; nə başı başdı, nə künəsi künə, özü də daş kimi ağırdı. Başını qaldırıb düz şahın gözünün içinə baxdı:

–Dəyişək, döyüşək!?

–İlahi! – meydan yenidən dalğalandı.

Şahın yanına elə bil iynə batırdılar; dik atıldı. Vəzir-vəkil necə diksəndisə, bir də gördülər ayaq üstə durub, fasiləsiz olaraq şahla baş endirirlər.

–Ha... ha... ha... deməzsən ki, aldatdım!?

–Şah sağ olsun, bizdə belə birqayda var.

–Maşallah, iştahın pis deyil. Həm də cəsarətli oğlana oxşayırsan. Biz də cəsarət aşıqiyik. Bəri başdan şərtimizi kəsirəm; əgər məni udsan...

–İraq olsun! İraq olsun! – Vəzir-vəkil az qala bağırır.

–... öz əllərimlə bu tacı götürüb qoyuram sənə başına.

–İraq olsun! İraq olsun! – Vəzir-vəkil bağırırdı.

–Yo-ox, uduzsan...

–Amin! Amin! – yenidən vəzir-vəkil haray təpdi.

– ...vay halına, səni xoruza yük eləyəcəm!

–Amin! Amin! – Bunlar da vəzir-vəkil idi.

“Vay halına!” sözlərini eşidəndə Əkilin ürəyi düşdü. Elə ki dalıyca da “xoruza yük eləyəcəm!” gəldi, sakit oldu. Ağzında “şah” deyirsən, “boynunu vurduracam”da çıxı bilərdi dilindən. Şahın sözü qanundan da ucadı, hətta apellyasiya şikayətinə də düşmür.

–Razısan?! – Şah qəzəblə qışqırdı.

–Minnəti olsun! – Vəzir-vəkil idi.

Əkil bildi ki, şahı hirsləndirib, odur ki, araya mehribanlıq səpmək istədi:

–Ağzım nədi!?

Şahın dodağı qaçdı. Hətta bir addım Əkilə tərəf yeridi.

Qara zamanın səsi göyün yeddinci qatıyla dirəşirdi.

–Yat görüm! – Şah çığırdı.

–Sən yat! – Əkil də ondan geri qalmadı.

–Sən yat!

–Özün yat!

Əkil də Əkil idi ha, xeyli çənə-boğazdan sonra axır ki sözlərini şahın başına yeridə bildi.

–Çaraqqa!.. – Əkilin əli havada qaldı. Zərbənin oks-təsirindən öz yumurtasının qabığı partlayıb, sarısı barmaqlarının arasından süzülürdü.

–Ağzına bas! Ağzına bas! – Yer-yerdən qışqırırdılar.

Quzu boyda bir xoruz gətirdilər. Əkili də qaldırıb qoydular üstünə. Əkil ağzı üstə düşüb, bərk-bərk qucaqladı xoruzu.

Vəzir əl atıb xoruzun quyruğundan bir tük çəkdi. Bayaq xoruz “ciii...” eləyib götürüldü. Bir göz qırpmında şəhərdən çıxıb, üz qoydu ucsuz-bucaqsız çöllərə.

Əkil üz-gözünlün yanıt-qarsılandığını hiss etdi. Bir anlıq gözünlü açdı; Xoruz Xəzri küləyinə dönmüşdü...

Birdən “ha!” eləyib Əkil gözlərini açdı. Bəbəkləri yaş içində oynayır, yanaqları boyu yaş axırdı.

–Ay bala, niyə ağlayırsan, nənə qurban, nə olub sənə!?

Əkil birdən hönkürtü vurdu...

"AY... QOYUN GƏLİR YUN İLƏ..."

Babanın evində iki çoban böyüyürdü; Elnur, Əkil.

Babanın həyatında iri də bir sürü vardı; qoyun-quzu sürüsü. Hər səhər balaca çobanların ağız-ağıza verib avazla oxuduğu nəğmə kəndi başına götürərdi:

*Ay, qoyun gəlir yun ilə,
Ay, bir dəstə qoyun ilə,
Ay, boylanır sağa-sola,
Ay, qumrovlı boyun ilə!*

*Yunu mübarək olsun,
Əti mübarək olsun,
Südü mübarək olsun!¹*

İki nəvə Günün qulağı görünəndən sürünü haylaya-haylaya həyətdən çıxarıb örüşə aparar, bir də qaş qaralanda qaytarıb gətirirdilər.

---

¹Xalq mahnısı

Babanın qoyunları görmədikləri günə düşmüşdülər; yonca bir yandan, quşotu o yandan, su bu tərəfdən işini görmüşdü. Qoyun-quzu köklüyündən dönüb qaşına bilmirdi. Kənd adamları tamaşasına dururdu:

–Qoyun deyəndə bunlardı, ey!..

–Tükünü çəksən, yağı damar!

Baba o yandan görünən kimi səslərini kəsərdilər.

–Adə, bu kənd adamını özgənin malına “Maşallah!” deyən görmədim də! Elə bil alqış eləsələr, dilləri düşəcək! Amma özlərinin qotur çəpişlərinə gündə yüz dəfə “Allah bədnəzərdən saxlasın!” deyirlər. Mən də sizin acığınıza bunların boynuna gözmuncuğu bağlayacam. Qoy ondan sonra görüm hansınızın pırtlamışı yaxın düşə bilir bunlara.

–Özündən yaxşı gözmuncuğu!?!– Qonşu söz atdı.

–Heç olmasa yekə burnum var, qoyundan qabaq onu görürsünüz, gözünüz sehdən düşür. Yoxsa, vallah, qapımda damazlıq qoymazdı gözünüz!

O ili Elnurla Əkilin də məktəb yaşı çatdı. O ili babanın qoyunları da ikinci dəfə bala verməyə başladı. Yaxşı qulluq olmuşdu deyə, doğan-doğan əkiz doğurdu. Üçəm doğanı da vardı. Baba sevincindən yerə-göyə sığmırdı:

–Ay Əkil, ayağın ruzuluymuş, ay bala, quzuları yığıb-yığışdıra bilməyəcəyik, maşallah!

Baba bir cüt erkək satıb, nəvələrinə bazarlıq elədi; iki çanta, iki cüt ayaqqabı aldı, iki kostyum tikdirdi, bir yığın da dəftər-kitab, kağız-qələm...

–Baba, bir şeydə xəsislik eləmişən, ha. – Elnurla Əkil məzəmmətlə kişiyə baxdılar.

–O nədi, mənim balalarım?

–Bəs nanəli konfetin hanı?

–Çantanıza nə əcəb baxmamısınız?

–İçində siçan oynayır.

–Onda nənənizin yaxasından yapışın, elə bilib hamısı onundu.

Elnurla Əkilin də məktəbə ayaqları açıldı. Qoyunların xatirinə biri səhər dərsə gedirdi, o biri günorta. Axşam isə sürünün dalıyca evə qoşa qayırdılar.

Qoyun-quzunu saya-saya tezliklə biliklərini də yüzdən aşırıdılar. Day babanın nə dərdi!? Var-dövləti sanılı qoz kimi örüşə gedir, sanılı qoz kimi də axura qayırdı. Hərdən könlünə bərk həvəs dolurdu, əlini atırdı qulağının dibinə:

Qoyunlu evlər gördüm –

Qurulu yaya bənzər.

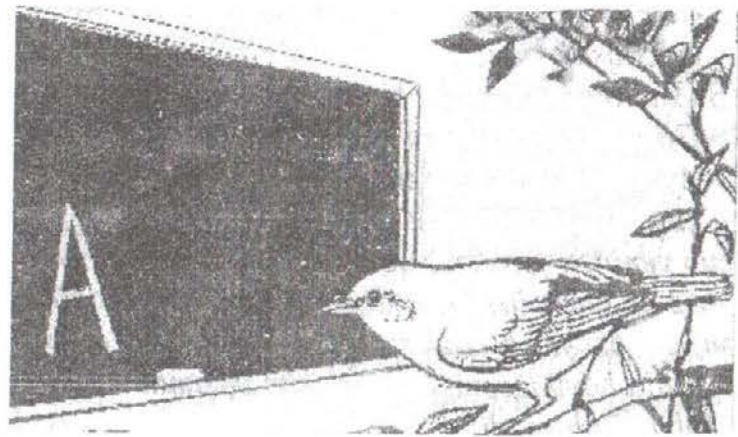
Qoyunsuz evlər gördüm –

Qurumuş çaya bənzər,

Balam, heyyy! Balam, heyyy!¹

¹Xalq mahnısı

NECƏ OLDU Kİ, "A" DÖNÜB "ANA" OLDU

Əkil, Yazı taxtası, bir də "A"...

Elə bil uşaqları zəncirə bağlamışdılar; birinin gözləri axırdı, biri saatına baxırdı, biri də yerində qurcalanırdı. Zəng eşiyə vurulan kimi bu insan balaları dönüb oldular xalis "cin". Bu, kitabı onun təpəsində şaqqıldadır, o, kəlləsini bunun qarnına döyəcəyir, onun çantası yeddi mayallaq aşib, bunun kürəyində şappıldayır, bunun özünü kos eləyib o tərəf-bu tərəfə dığırdayırdılar. At olub kişnəyəni, it olub hürəni, xoruz olub banlayanı görəydin kaş.

Birdən bu "cin"lərin ağına gəldi ki, adam olmağın vaxtı çatıb; "oh!" eləyib, hərə öz çantasının üstünə qaç-

dı; itələşə-itələşə yer dolu kağız, hava dolu toz qoyub, vızıldeşib getdilər. Bircə Əkildən başqa. Əkil də heç onlardan qalan deyildi. O da indi görəsən hardasa şıllaqlaya-şıllaqlaya çapırdı. Sadəcə Allah çarəsini kəsmişdi – sinif növbətçisiydi; məktəb qarşısında vətən borcunu yerinə yetirməliydi.

Tez partaları səliqəyə saldı, yerə düşən kağızları götürdü, Yazı taxtasını silib ağ günə çıxartdı. Sonra başını dik qaldırıb, dərindən nəfəs aldı; yəni, bugünkü növbətçiliyə də bir quş...

Beynində bu fikirlər, birdən könlündən müəllim olmaq həvəsi keçdi. Cəld əlini belinə qoydu, özünü şax tutub, gözlərini qarşı divara zilləyib, oldu əsl Azərbaycan müəllimi; ciddi, sərt... Başladı partaların arasıyla var-gəl eləməyə. Hərdən əsəbiləşirdi:

–Ay uşaq, qanımı qaraltma!

–Ay qız, gültüşünü satma!

–A gedə, vallah, qulağının dibinə elə ilişdirərəm, gedib atanın toyunu görüb qayıdarsan!

Amma müəllimlik də asan peşə deyilmiş; Əkil tez də yoruldu. Bir də sinifdə uşaq yox idi axı. Uşaq olma-yən yerdə ailə olmaq olmur, onda qalmış müəllim olma...

Hər çətini asan eləməyi bacaran Əkil indi də fikirləşib-eləmədi heç. Kimə hökmü çatırdısa (özündən başqa kim vardı ki), ona da əmr elədi:

–Farağat...– ayaqlarını cütləyib, başını dik tutub, yerində quruyub qaldı. – Ge-e-e-r-i-i-yə... dön!

Geri dönməyiylə çantasını götürməyi bir oldu. Nadir şahın qılıncı kimi üç dəfə başı üstə hərələyib, guppadan tulladı dalına. Bu dəfə isə: –İrə-ə-ə-li-i... marş!.. – əmrini verdi:

*Arş irəli, marş irəli,
Azərbaycan əsgəri!..*

–Tak-tak-tak... – birdən... – takkk... – dayanıb, başını geri çevirdi... baxdı-baxdı... ağına nə gəldisə, dalı üstə sıçrayıb, Yazı taxtasının qabağına düşdü. Barmağını cütləyib, Təbəşiri götürdü; yuxarı başda “ANA” yazmaq istəyirdi ki, fikrini dəyişib, “A” yazdı, – qoy görüm uşaqlar biləcəkm ki, “A” – “ANA”dır. – Qara taxtada ağ hərfin səliqəsinə sevinə-sevinə dodaqlarını bir-birinə sıxıb, qollarını qartal qanadları kimi gərdi.

Birdən yer-göy yerini dəyişdi, sinif baş-ayaq oldu, Yazı taxtası canavar şəklinə düşdü...

Əkilin qaşları çatıldı, gözləri qıyıldı, başının tük-ləri biz-biz oldu; cəld yan-yörəsinə göz gəzdirib, yəni-dən Yazı taxtasına baxdı... Babası gəlib durdu gözlərinin qabağında. O dəqiqə kişinin sevimli sözü ağzından pırtlayıb dodaqlarını yaladı: –Bis-mil-lah!..

Bir şey çıxmadığını görüb, bu dəfə lap boğazının yoğun yerinə saldı: –BİS-MİL-LAH!..

“Bismillah”ın da gücü çatmadı; “A” öz işindəydi; sürünə-sürünə gedirdi. Əkil: – A-a-a...– elədi. Dilinin ucundan axırncı “a” qopar-qopmaz özünü çöldə gördü.

–Şaraqqq...– arxasıya qapı gəlirdi-nədi; necə çırpıldısa, qulaqları batdı...

Əkil Koroğlunun “asta qaçan namərddi” atını minmişdi. Harda dayanacaqdı, bir Allah bilirdi, bir də... özü isə bilmirdi.

Söyüd ağacı, Bülbül, bir də Sinif otağı

Hava qaralır, quşlar səsini kəsib yuvalarına çəkilir, başlarını qanadlarının altına salıb, gözlərini yumurdular. Bülbüllərin isə gecə nağılı başlayırdı.

Hər axşam məktəb həyətidəki söyüd ağacına bir bülbül gəlib düşürdü. Sinif otaqlarına baxa-baxa ta səhərəcən oxuyurdu.

Bülbülə səhnə-filan, tamaşaçı-zad lazım deyildi. Təki ayağının altında budaq olaydı, nəyəsə dayana biləydi, harasa baxa biləydi. Ondan sonra yatmış ruhları oyatmağa nə vardı:

Cik-cik-cik-cirik...

Cik-cik-cik-cirik...

Bülbül atılıb pəncərənin dəmir şəbəkəsinə qondu. Sinfə göz gəzdirib, diqqətlə Yazı taxtasına baxdı; qara lövhədə nəsə ağarırdı. Bülbül heyrətə gəldi: –Bıy!.. Bu ki “A”dı... – Dimdiyindən söz çıxar-çixmaz sinfin qaralıq küncündən acıqlı bir səs qopdu: –Əhsən!..

Bülbül dik atıldı. Bir də gördü ki, ağacın yuxarı budağında oturub, tir-tir titrəyir.

– Buna bax...

Bülbül mat qalmışdı. Səs isə sakit olmaq bilmirdi, üyüdüb-tökürdü: – Alim çıxıb, adam tanıyan olub... – yenidən susur, yenidən başlayırdı. – Bərəkallah!

Eyni sözləri təkrar-təkrar eşitmək axır ki Bülbülü yordu:

–Bağışlayın, siz kimsiniz axı!?

Birdən səs yağ kimi yumşalıb, bal kimi şirinləşdi:

–Qoçaqsan, tanı...

Bülbül sinə dolusu nəfəs aldı:

–Tanımaq üçün görəsən gərək.

–Gör də... Maşallah, süd kimi parıldayıram.

–Ah!.. Sənsən, ay Təbaşir!? Yaman qorxuzdun mənə! – Bülbül atılıb yenidən dəmir şəbəkəyə qondu.

–Az-az görünürsən, eşqə düşmüşsən-nədi, ay Bülbül!?

–Eşqə düşmək nə çətin işmiş, qardaşım. Uzaqbaşı bir özün olursan, bir də nəğmələrin! Bala böyüdürəm.

–Bala böyütməkdən hünər iş tanımıram! –Təbaşir ah çəkdi.– Hamıya bu xoşbəxtlik qismət olmur ki! Lap elə götürək mənə; işləyə-işləyə toz olub gedirəm...

Bülbülün Təbaşirə ürəyi yandı:

–Allaha şükür elə, ay Təbaşir! Yer-göy sənə nəfəsinə qızınır! Toz olub getmirsən ki, elm olursan, bilik olursan!

Təbaşir gülümsədi:

–Nə deyim, ay Bülbül, elə bilirəm faydasız yaşayıram. – Bir qədər susub, yenidən başladı. Hiss olunurdu ki, əsəbiləşib. – Qardaş, elə ki yazdıqlarımı uşaqların ağılında-başında görürəm, uçmağa qanadım olmur. Elə ki “Armud” yazıram, götürüb “Arvad” oxuyurlar, gündə özümə min dəfə ölüm arzulayıram.

Xeyli vaxt heç birindən səs çıxmadı. Axırda Bülbül dimdiyini budağa silib, başını dik qaldırdı:

– “A”-ni sən yazmısan?

– Necə bəyəm?

– Heç... deyirəm, yatır.

– Yatır!? Nədən bilirsən?

– Burda bilməli nə var, yatmasaydı, “A” olub qalmazdı ki, söz olardı, söhbət olardı.

– Hə-ə-ə-ə...

– İstəyirsən, oyadım?

Təbəşir heyratə gəldi:

– Oyadasan? Necə?

– Nəğmə deyəcəm, oyanacaq.

Təbəşir qulaqlarına inanmadı:

– Nəğməylə də yatmanı oyatmaq olar, ay Bülbül!?

Bülbül, Nöqtə, bir də “A”...

Bülbül başını cəld əyib, cəld də yuxarı qaldırdı. Gözlərini yumub, dimdiyini açdı; asta-asta oxumağa başladı. Oxudu... oxudu... birdən Yazı taxtasında balaca bir nöqtə titrədi. Bülbül səsini bir az da şirinləşdirdi. Nöqtə asqırıb, gözlərini açdı: – Oh, yatmışam, ha! – O üz-bu üzünə baxdı; “A”-ni gördü. – Bu nə gəzir burda?! – Sürünüb durdu qabağında. – Heç yana gedə bilməzsən! Burdaca qal oğlu qalsan! – Yenidən gözləri yumuldu.

Bülbül isə susmaq bilmirdi. Səsi dərin-dərin dərələrə enir, birdən də qalxıb göylərə millənirdi.

Axır ki, “A” tərpendi. Bülbül səsini lap dimdiyinin ucuna endirdi; nəğməsi bir az da incələşdi.

“A” gözlərini açıb, qarşısında Nöqtəni gördü. Az qala əsəbiləşdi: – Buna bax, a! Zalım balası qoymur ki, özbaşına yaşayaq. Hara gedirik, yolumuzu kəsir. – Ayağını atıb Nöqtənin üstündən adlayıb keçdi... – Ah, AZADLIQ!

Bülbül uçub getmişdi... Ətraf aləmdən səs-səda yoxa çıxmışdı.

“A” yan-yörəsinə boylandı, tək qaldığını görüb, canına qorxu düşdü. Amma özünə təsəlli verməyi də unutmadı: – Elə ki tək qaldın, ya oxuyasan, ya da fit çalasan gərək!

“A” öz-özünün sahibi olmadığından, oxumaq öyrətməmişdilər ona, elə yazılıb-oxunmaq bilirdi. Amma fit çalmağa not-filan lazım deyildi, onu anadangəlmə bilirdi. Başladı fitləməyə. Anlayırdı ki, yaxşı iş görmür! Neyləyə bilərdi, qorxurdu axı!? Bu qorxu ki var, yaxşı-yaman qanmır ə, kim qorxursa, bir az da üstünə qoyur.

“A” fitlədi-fitlədi... baxdı ki, yo-o-x... day da bərk qorxur. Bu dəfə də başladı qorxmağa; qorxdı... qorxdı... qorxu necə güc gəldisə, birdən bağırdı: – A... a... a... – Səsi guppultuyla qulaqlarına düşdü və ürəyi getdi...

Handan-hana özünə gələndə, gördü, hava işıqlaşdı, özü də tək deyil; yanında balaca “n”, bir də balaca “a” var. Gözlərinə inanmadı, bir də baxanda, nəfəsi daraldı. Əlini üzünə verib, hönkür-hönkür ağladı. Möctizə baş vermişdi; “Qurani-Kərim”də deyildiyi kimi, doğmadan, doğulmadan “A” dönüb “Ana” olmuşdu.

Əkil, Yazı taxtası, Müəllim... bir də "Ana"

Əkil əskini ha isladır, ha Yazı taxtasına çəkirdi, "Ana" silinmirdi ki, silinmirdi.

Zəng içəri vuruldu. Uşaqlar hay-küylə sinfə doluşdu. Müəllim ağır addımlarla otağa girdi:

–Salam, uşaqlar!

–Salam, müəllim!– şagirdlər atılıb, xorla cavab verdi.

–Əyləşin!

Uşaqlar əyləşsə də gözləri Yazı taxtasındaydı. Müəllim əl üstü bunu hiss elədi. Nahaq yerə "kəlləgöz" demirdilər ona!..

–Yazı taxtasını mən siləcəm, deyəsən!?

Əkil cəld ayağa durdu:

–Müəllim, dünən növbətçi idim, evə gedəndə, Yazı taxtasına "A" yazmışdım. İndi gəlib görürəm, "A" dönüb "Ana" olub. Səhərdən ha silirəm, silinmir.

Müəllim əsəbi halda yerindən qalxdı. Əkilə tərs baxıb, Yazı taxtasının qabağına keçdi. Silgini götürüb "Ana" sözünün üstünə qoyanda, sağ əli daş kimi yanına düşdü. Cəld fırlanıb üzünü şagirdlərə tutdu:

–Pozmayın, necə var, elə də qalsın...

O gündən hər dərs "Ana" adıyla başlayır, "Ana" adıyla da sona yetirdi. Görünməmiş iş olmuşdu; bütün sinif "əla" oxuyurdu.

NƏNƏ, MƏNİ BAĞIŞLA

Əkilin dili batmışdı. Nə illah eləyirdi Azərbaycan

türkcəsində bir kəlmə söz tapıb deyə bilmirdi. Ancaq saat dilində üyüdüb töküdü: – Çıq...çıq... çıq...

Nə deyirdi, nə demirdi, bilən yox idi. Babayla nənə bir-birinə döymişdi:

–Ay aman, bu uşağa nə oldu, görəsən!?

Amma Elnurun vecinə deyildi. Əkil ağzını açıb, çıq-çıq çıqqıldayan kimi Elnur ölüb gedirdi gülməkdən. Əkil də hirsindən az qalırdı dəli olsun; gözlərini bərəldib, yumruqlarını düyünləyib, havada yelləyə-yelləyə, ağzını açırdı, nə açırdı:

–Çq-çq-çççqqq-çiq-çiqqq...

–Çq-çq-çççqqq-çiq-çiqqq...

Arada “dır-dır-dır...” da çıxırdı dilindən.

Əkilin dostları xəbər tutub, gəlib onun başına yığı-mışdılar ki, darıxmasın. Axı insanı bir-birinə doğma elə-yən bir əzadı, o da dil. Dilin də yaraşığı sözdü. Əkilin isə sözü qurtarmışdı.

–Necəsən, Əkil! – deyə ümidlə gözlərini zillədilər onun ağzına.

Əkil isə:

–Çiq-çiq-çiq...

Uşaqlar Əkilin təzə dilini bilməsələr də, bildilər ki, bu, “yaxşıyam” deməkdi. Axı ağzımız öyrənib, pis ol-saq da “yaxşıyıq” deməliyik.

–Bu nə işdi, ay Əkil?

–Çiq-çiq...

Dostlar bu dəfə Əkilin dediyindən bir söz belə başa düşmədilər. Əkili bir də sınağa çəkдилər:

–Qardaş, necə oldu ki, dilin batdı?

–Çiq-çiq-çiq-çiq-çiq...

Çiq-çiq-çiq-çiq-çiq...

Yəni, başıma nə gəlib, öz günahımdan gəlib.

Dostları bu dəfə də bir şey anlamadılar.

Dürt... dürt... dürt...

Əkilin dəli bir tağanı vardı. Tağan nədi? Qarğa ba-lasına kənd uşaqlarının verdiyi ad.

Bu tağanların, ayrı düşmələrinə baxmayaraq ata-ana heç vecinə olmur. Kimin ki, əlinə düşür, elə bilir

atası da odur, anası da.

Əkil də öz tağanını elə öyrətmişdi ki, “gəl” deyir-di, pırradan uçub qonurdu çiyinə. “Get” deyirdi, şap-şap-şapp gedib düşürdü ot tayasının üstünə.

Bir də görürdün nənə bərk əsəbiləşib.

–Nə olub, ay arvad?

–Nə olacaq, iynəmi oğurlayıblar!

–Ay arvad, gülməli danışma, indi iynə oğrusu var!? – Baba şaqqudayıb-qaqqıldayardı. – Ha-ha-ha...

–Mən boyda adama nə düşüb yalan deyəm!?

–Lap dəqiq bilirsən oğurlayıblar?

–Dəqiq bilmirəmsə, niyə tapılmır!?

–Ay arvad, ağ eləmə, oğru gəlsə babamın camışını oğurlayar, atını oğurlayar... – Bu da Elnur idi.

–Ay bala, hər oğru bir şeyin aşiqi olur. Biri camış aparanda sevinir, o biri də iynə çırpışdırmağı özünə şə-rəf bilir!

Nənəyə deməyə söz qalmayanda Elnurla Əkil baş-layırdı kəşfiyyata. Axırda da iynə çıxırdı tağanın yuva-sından. Zalım balasının dünya malından gözü doymurdu ki. Dimdiyinə nə keçirdisə, daşayıb aparıb atırdı yuva-sına, sonra da başlayırdı qar-qar qarıldamağa.

Əkil onun bicliyini tapmışdı. Elə ki görürdü qarıl-dayır, deyirdi: “Yaxşı-yaxşı baxın görün nəyiniz yerində deyil? Tağan “qarğa, məndə qoz var” oxuyur.

Əkilin tağanı həm də ərköyün böyümüşdü; çəyirt-kə yemədiyi günü səhərə qədər qarıldayıb baş-beyin aparardı. Odur ki Əkil yuxudan duran kimi cumurdu Gülövşənin yurduna. Bu səhər də beləcə, dəvətikanının

dalına yatıb, çəyirtkə çağırırdı:

–Dürt... dürt... dürt...

Nənə də sübh səhərdən xəmir yoğurmuşdu ki, təndirə çörək bişirsin. Arvadın lap gəlinlikdən adətidi, hər səhər süfrəyə isti çörəyi qoymasaydı ürəyi darıxardı.

Nənə təndirin külünü götürdü, içinə odun tökdü, od vurub odladı. Sonra da əllərini yuyub xəmirə baxdı; gəlmişdi. Balalarım, sizin dilcə desək, xəmir yetişmişdi. Tez bişirilməliydi ki, təndirə tökülüb, küt olmasın. Küt nədi? Onu da izah eləyim; təndirin isti divarına yapılan xəmir birdən sürüşüb düşür külün içinə, bişib, olur “küt”. Divarda qalan xəmir isə ağac qabığı kimi qızarıb olur qazmaq. Ye ki yeyəsən – xırta-xırt...

Çörək küt gedəndə üç nəfərə bərk təsir edir. Birincisi nənədir ki, yanıb-yaxılır: “Hayıf undan!”.

İkincisi Elnurla Əkildi ki, çırtma çalıb oynayırlar: “Ay can, ay can, qazmaq yeyəcəyik!”.

Üçüncüsü də həyətin iti Toplandır: “Ham... ham... ham...”, yəni, “Bir həftə kefimdi!”

Nənə tələsə-tələsə xəmiri əlləyib, kündə tutmağa başladı. Bir qulağı çöldəydi ki, görsün Əkil gəlmir ki. Axırda dözmədi:

–Ay Əkil, ay Əkil!

Əkil də Gülövşənin yurdunda marığa yatmışdı; qarnı üstə uzanıb, çəyirtkə çağırırdı: “Dürt... dürt... dürt...”. Çəyirtkələr də elə bil kar olmuşdular; Əkilin səsinə səs vermirdilər. Bu yandan da nənə haray təpirdi:

–Ay Əkil, uyyy...

Əkil də odla su arasında qalmışdı. Bir yandan ta-

ğandan qorxurdu. Qorxurdu ki, nənəyə cavab versə, çəyirtkələr ürəkər, tağanı qalar ac. Bir yandan da nənədən qorxurdu ki... cavab vermir ona.

Nənə bir də çağıranda Əkil dözmədi, hirslə bir ağız “çıqqq!” elədi. Əkilin başına nə gəldisə elə bu “çıqqq”la gəldi. Day nənə də ağzını ağırtmaqdan əl çəkdi. Əkil də arxayınca... Elə ağzını açıb “dürt” elmək istəyirdi ki, əvəzində “çıqqq” elədi. “Bıy, bu nədi, adə, bu “çıqqq” hardan gəldi ağzıma!?”. Bir də başladı: “Çıq... çıq... çıqqqq...”. Day “dürt... dürt...” gəlmirdi dilinə.

–Bəlkə dönüb saat olmuşam? – Yan-yörəsinə baxdı.– Yo-ox, oxşamıram axı. Saat olsaydım, əqrəblərim olardı?! – Xeyli vaxt uzandığı yerdən tərponə bilmədi. Axırda sıçrayıb durdu; üstünün toz-torpağını çırpıb, acıqlı-acıqlı çəyirtkələrin gizləndiyi kol-kosa baxdı. Caççı¹ demişkən: “Həlbət əlimə düşərsiniz, ətinizi aşıqca eləyəyəm, qanınızı qaşıqca!”.

Əkil qanı qaralmış halda çəpərin üstündən aşıb, həyəətə girdi. Təndirə tərəf yeriyəndə, nənə, üzgüçülərin suyu arxaya itələmək hərəkətinə oxşar işarə verdi – əlini geri atdı. Əkil əlüstü anladı – “gəlmə!”. Nənə tapşır-mışdı, çörək bərəkətdi, təndirə yapılanda üstünə gəlmə-yəsiniz ha, yoxsa diksinib, küt gedər.

Əkil geri dönüb pilləkənlərlə evə qalxmağa başladı. Evdə kimsə öz-özünə danışdı: – On bir on bir... Ey insanlar, vaxt keçir!

On bir on iki... Ey insanlar, vaxt keçir!

¹ Azərbaycan xalq nağılı “Caççı”nın qəhrəmanı

On bir on üç... Ey insanlar...

–Qəribədi, – Əkil az qala ucadan danışdı.– Bu zaman kim ola bilər evdə!? Elnur? Bəs ayaqqabıları hanı!? Ah, lap unutmuşam, Elnur dərsdədi axı. Bir də Elnur dəli olub ki, öz-özünə danışa. Bəlkə... oğrudu!? Oğru? Toplanın başına elə daş düşdü ki, oğrunu tanımadı!? Düzdü, azca huşu azalıb, bir ildi bu evdəyəm, hələ də məni görəndə dişlərini qıcıyıb, az qalır alıb ata məni. “Ay it!” deyən kimi də ağı başına gəlir –quyruğunu bulayır, yəni bağışla, yadımdan çıxmışdın!

Əkil birayaq-birayaq otağa yaxınlaşdı; astaca qapını basıb içəri girdi. Səs isə həmin səs idi: “On bir iyirmi... Ey insanlar, vaxt ötür!”... – Dayan-dayan, deyəsən səs divardan gəlir axı!?” – Başını qaldıranda, diksindi. – Bıy, saatdı ki bu! Mən də, vallah, Ovçu Pirim olmuşam lap; saatın dilini başa düşürəm. Dəli şeytan deyir, bir bu saatla danış!

–Çıq... çıqq... – Salam, saat!

Saat da elə bil bunu gözləyirmiş, bayaq dil açmadımı:

–Çıq... çıqq... çıqq... – Salam, beş də artıq.

–Ç... çıq... çıçıççqq... – Ay saat, sən bilərsən, mənə nə olub?

Saat çiyinlərini çəkdi, yəni, mən nə bilim!

Onda Əkil ağlamsına-ağlamsına danışdı:

–Çıq... çı...çı...çıqq... qq...ççç...çıq – Bəs mən neyləyim, danışa bilmirəm, az qalır ürəyim partlasın!?

–Çıq... çı...çı...–Danış, görüm, nə qələt eləmişən? Onu da biləsiniz ki, saat öz fikrini insanlar kimi

uzun-uzadı danışmaq adəti yoxdu, iki-üç kəlməylə deyirdi. Axı o, saat idi, onun boş vaxtı olmurdu axı!

Əkil başına gələnləri danışdı. Saat gülümsədi:

–Çıqq... çı... – Qulağını bəri elə!

–Çı! – Oy! – Əkil Əlini qulağına aparıb, başını yana elədi.

–Çı... çıqq... – Qorxma, qulağını dişləməcəm!

Əkil dabanlarını qaldırıb, qulağını saatın ağzına yaxınlaşdırdı. Saat nə dedi, nə demədi, əvvəlcə Əkilin qaşları çatıldı, sonra başını tərپətdi, ən axırda isə gülümsünüb, atılıb saatı öpdü və qaçıb evdən çıxdı.

Nənə çörəyi təndirdən çıxarıb, təkin¹ üstünə düzürdü ki, soyusun. Toplan da dal ayaqları üstə oturub, isti çörək tikəsinin çənəsinin gah soluna, gah da sağına itələyir, əzə-əzə həzmi-rabedən, yəni boğazından ötürmək üzrəydi. Bir tərəfdə isə cik-cik sərçələr bərk basırıq salmışdılar; qarınlarının üstündə az qala bir-birinin başını yolurdular. Bu yandan da çörək tikəsinin pay-püşk eləyə bilmirdilər. Əkil ürəyi titrədi, dodaqları səyrirdi. Gördü ürəyində söz fırlanır, özü də şeirdi:

Nənəm təndirə çörək yapanda

Gəlib itimiz çıxır bir anda.

Pişiymiz də astaca gəlir,

İtdən aralı yerə çömbəlir.

Cik-cik sərçələr uçub birbəbir

Tut budağında növbə düzəldir.

¹Tək – isti çörəyi sərrib soyutmaq üçün qarğı-qamışdan düzəldilmiş stolubənzər döşənəcək.

Hərə istəyir bir pay aparsın,
Amma ki təndir nənəmi qarsır¹.

Buğda çörəyi axır ki bişdi,
Bir dişdəm aldım, sanki kişmişdi.

Nənəm acıqla üzümə baxdı:
–Oğlum, bu, səndə nə qanacaqdı?!

Bəs it, bəs pişik!? Yazıqdı sərçə,
De, acımı qalsın sübh səhərəcən!?

Sonra çörəyi götürdü təkdən,
Böldü, tulladı... hayıf çörəkdən!

Hərə istəyir bir pay aparsın,
Amma ki təndir nənəmi qarsır.

Əkil arxadan yavaş-yavaş nənəyə yaxınlaşdı. Qo-
lunu salıb, boynunu qucaqladı. Arvad diksindi:

–Ədə... Kimsən? Qorxuzdun mənə!

Balıq kimi Əkil dodaqlarını açıb-yumsa da, ağzi
boş idi, dilindən söz çıxmırdı.

–Qoy əlinə baxım. Əki-il!?

Əkil birdən dilinin şirinləşdiyini hiss etdi. Dodaq-
ları qalxıb-qabarıb part elədi:

–Nənə, mənə bağışla!

ƏKİLİN QUŞLARI

Əkillə Elnur qəsəbə internat məktəbində oxu-
yurdular. Kənddə heç olmasa qoyun-quzu otarır, mal

pəyəsinə kürüyür, toyuqlara dən səpir, Toplanı yem-
ləyirdilər. Burda isə onların heç biri yox idi. Bütün günü
əlləri gicişirdi. Axır ki Əkil çox fikirləşəndən sonra özü-
nə təzə bir iş tapmışdı; quşbazlıq edirdi. O qədər quşu
vardı ki, heç sayını-hesabını da bilmirdi. Bilib neyləyə-
cəkdi!? Dən vermirdi, su vermirdi. İş-peşəsi bir yandan
uçurub, əl çala-çala dallarıya baxmaq idi. Day quşların
bir də geri qayıtmaması vecinə deyildi.

¹Qarsır –yandırır, üttür.

Axşam ki düşürdü, Əkil otağın işığını söndürür, pəncərəni açır, baş barmağıyla şəhadət barmağını əyib-büktür, pırradan quşu havaya buraxırdı. Bir axşama o qədər quş uçurardı ki, həyət-baca ağappaq olardı.

Səhər tezdən ha göz gəzdirərdi, Əkil yerdə bir də-nə də quş görməzdi. Əllərini belinə qoyub, fikrə gedər-di: – Görəsən mənim quşlarım hansı göylərdə uçur, hansı budaqlara qonub cıkkıldəyir indi!?

Əkil quş uçurmaqdan yorulmurdu, amma dəftər-kitabı yorulmuşdu. Yazıqlar necə cana doydularsa, axır-da verdilər baş-başa: – Pıç-pıç-pıç...

“Pıç-pıç” da ki yaman köpəyoğlu şeydi, ha. Pad-şahları tac-taxtsiz qoyan da pıç-pıç olmayıb məgər!?

Bu gün də hava qaralan kimi, Əkil artıq pəncərə-nin ağzındaydı. Tələsmədən dəftər-kitablarını açıb yığdı qabağına; vərəqi qopartmağıyla kağız-quşun hazır olma-ğı bir oldu.

–Uç! – Deyə havaya atdı. Əllərini belinə vurub, dodaqlarıyla öz sevincinə dəm tutdu: – Fiiii...fi...fi...

Birdən Əkilin fiti dodaqlarına çatmamış dilinin ucundaca qırılıb qaldı. Kağız-quş adam kimi nəgmə oxuyurdu. Özü də bu, sevinc nəgməsi deyildi, qəzəb idi, şikayət idi:

Adım Əkildir, Əkil,
Bir görün, nə quşam mən!?
Nə yumurta olmuşam,
Nə yuvada yatmışam,
Nə də ki yumurtadan
Did vurub, çıxmışam mən!

“Gündəlik”dən, “Hesab”dan,
“Cəbr”dən qopmuşam mən!

Quş həyəti dörd dolanır, qayıdıb gəlib pəncərənin qabağından keçəndə yenidən başlayırdı:

Adım Əkildir, Əkil,
Bir görün, nə quşam mən!?

Bu səs ta səhərəcən kəsilmədi. Əkil də yorğanın altında gizlənilib, ta səhərəcən yerində qurtcalandı; yuxu nə gəzirdi ki, gözlərinə getsin!? O günü heç utandığın-dan dərsə də ayaq basmadı.

Müəllim sinif jurnalını yoxlayanda uşaqlar dedi, Əkil xəstədi. Amma bir-birinə göz vurub, başladılar pı-cıldaşmağa: – Pıç-pıç-pıç...

“Pıç-pıç” da ki yaman köpəyoğlu şeydi, ha. Pad-şahları tac-taxtsiz qoyan da pıç-pıç olmayıb məgər!?! Onda qalmış Əkil ola.

O gündən nə quş uçuran oldu, nə dalıca baxan oldu, nə də fit çalan.

Xidmətçi qadın çaşıb qalmışdı; hər səhər həyəcan-la oyanır, az qala həyət-bacada süpürgəyə gələn bir şey tapmırdı.

ƏKİL İTMİŞ ADINI NECƏ TAPDI

Əkilin adı yadından çıxmışdı. Səhərin gözü açılından ha axtarırdı, tapa bilmirdi ki, bilmirdi: “Bəlkə nənəmdən soruşum? Yo-ox, araya qoyub, gülər mənə:

– Dana boydasan, maşallah, adını məndən soruşursan. Gəl görə mən yaşda olasan, şalvarı geymək yadından çıxar, vallah, tumançaq gəzərsən!

Yaxşısı budur...

Əkilin çıxartmadığı oyun qalmadı. Gah Məstənin quyruğuna süpürgə bağladı, gah Çil Xoruzu tutub gətirib evə buraxdı, gah Toplan olub hüdü, gah ağzı qara qurd olub uladı. Amma xeyri olmadı ki, olmadı. Elə bil nənənin gözləri bağlanmışdı, görmürdü onu. Sanki evdə Əkil adında canlı yox idi, milçək idi, nə milçək, hətta milçəyi qovub evdən çıxarırlar. Lakin Əkili...

Əkil bu dəfə də özünü verdi güzgünün qabağına: “Qoy bir özümə baxım, bəlkə özümü görə, adım yadıma düşsə”. Başladı güzgünü sorğu-suala tutmağa:

Adım nədir, güzgücan,

Adım nədir, hə!?

Düzünü sən bilərsən,

Bilərsən ancaq!

Adım nədir, güzgücan,

Adım nədir, hə!?

Güzgünün gözləri bərələ qalsa da, dili batmışdı.

Sualı cavabsız qalan Əkil bu dəfə də ayaqqabılarını geyib, küçəyə çıxdı. Uşaqlar futbol oynayırdı.

–Ay dostlar, nə olar, qoyun mən də oynayım!

Əsas hakim rus idi, köməkçiləri isə ABŞ-dan və Fransadan gəlmişdi. Əvvəlcə heç nə anlamadılar. Sonra tərcüməçi onları başa saldı. Fit verib, oyunu saxladılar:

–Hansı komandadansan; “Neftçi”dən, ya “Naxçıvan”dan?

–“Qarabağ”danam.

–“Qarabağ”la “İrəvan” bir azdan oynayacaq. Xoşbəxtlikdən bu çətin matçın hakimliyini də bizə etibar ediblər. –Əkil mızıldadı: “Bədbəxtlikdən!”. –Hakim qələm-kağız çıxartdı. – Adınız nədi?

–Adım? Adım... – Əkil kəkələdi.

–Bir az tez eləyin! – Hakim ciddiləşdi.

–Mən... mən... tanımırınsınız... mənəm də!? – Əkil lap özünü itirdi.

Hakimin başına yığılan oyunçular da bağırdılar:

–Kimsən axı, adın yoxdu bəs!?

–Mə-ə-n.. uşaqlar, vallah, adım var, özü də lap yaxşısından. Ancaq yadımdan çıxıb. Bəlkə siz deyəsəniz, adım nədir, hə!?

–Zalımin balası, öz adımızı özgədən soruşuruq!? –

Uşaqlar kosu götürüb meydanın ortasına çəkildi.

Hakim fit verdi, oyun başladı.

Əli hər yerdən üzülən Əkil qəmli-qəmli evə qayıtdı. Yadına nə düşdüsə, cəld çantasının üstünə yüyürdü; açıb, içindəki kitab-dəftəri otağın ortasına səpələdi. O kitab sənin, bu kitab mənim; hərəsinə yüz cürə ad yazmışdı, at-eşşək şəkli çəkmişdi, lakin öz adını yazmaq yadına düşməmişdi. Birdən ilan çalmış kimi qışqırdı: “Aha, tapdım! “Gündəlik”də adım olmamış olmaz. Bəs hanı? Bay səni... – “Azərbaycan türkcəsi”ndən “3” almışdı deyə, “Gündəli”yini Elnurun çantasında gizlətmişdi. Babanın gözündən iraq, görsəydi, bərk danlayacaqdı: “Adam da ana dilindən “3” alar!?”. İndi gözlə görək, Elnur nə vaxtı dərsdən qayıdır. Günortayacan da qal adsız. O yanda adın darıxsın, bu yanda özün!”.

Əkil adını itirmişdi deyə, çörək yemək də yadından çıxmışdı. Qulağına tappılı deydi. Necə sıçradısa, bir də gördü...

–Salam, baba!

–Salam, oğlum!

“Ay kişi, “oğlum” nədi, adım var, adıma de də!” – ürəyində kişini məzəmmət elədi...

Baba otağa girən kimi Toplan zingildədi. Əkil bir də onu gördü, doqqazın ağzındadı; poçtalyon Əli kişiydi, məktub gətirmişdi. Salamsız-kalamsızca Əkil məktubu havadaca qapdı. Tərs kimi də zərfin üstə babanın adı yazılmışdı. Əkilin kefi lap pozuldu: “Dostumuzun oğlu day məni yadına salmır. Ötən ay həftə səkkiz, mən doqquz məktubu gələrdi.”.

Gözü məktubda həyəətə girdi. Üstəlik poçtalyona “sağ olun!” deməyi də unuttu.

Poçtalyon: “Bu oğlana nə olub, görəsən!? Heç belə gördüyüm olmayıb bunu!” deyə pərt vəziyyətdə atının başını çevirib darvazadan uzaqlaşdı.

Əkil məktubu babaya verəndə, yenidən Toplan bir ağız zingildədi: “Ham!”.

Əkil fikirləşdi: “Yəqin İshaq babadı.”.

Şaraqqadan qapı açıldı.

–Əkil!...

–Urraaa... Əki-il! Urraaa... Əki-il!

–Dələnə ağıl ver, Allah! Buna nə olub, görəsən!?

–Sağ ol səni, ay Elnur!

–Adə, əyləci bas, görüm! Sənin “Gündəliy”in mənim çantamda nə gəzir, hə!? Az qala “Riyaziyyat”dan aldığım “əla”nı müəllim sənə yazacaqdı...

–Ura-a-a-a... Əkil!.. Ura, Əkil!

NƏ OLDU Kİ, ƏKİL DÖNÜB ARI OLDU

Əkil gözlərini yumub, ağızını açmışdı. Əlləri işə

işləyirdi. Tut da tut idi, deyim sənə, yeməklə doymaq olmurdu ki! Dilinin üstünə qoymağın bəs idi, əriyib gedirdi. Babanın Şahutunun yanında bal qələt eləyirdi.

Arılar xəbər tutub gələndə, Əkil bəs deyincə yemişdi. İndi də seçib yeyirdi; ən uca budağı əyir, ən iri tutu dərir, başını yuxarı qaldırıb, ağızını açırdı. Tut tapmadan dilinin üstünə düşəndə gözlərini yumub, başlayırdı mızıldamağa:

Əy budağı, tut,
Tut ye, şirin tut.

Bu yandan da arılar vızıldaşırdı: –Vızz... vızz...

Əkil fikirləşdi ki, yəqin arılar da onun oxuduğundan oxuyur. Başqa cür ola da bilməz. Yeyirsənsə, deməli, yemək haqqında da oxumalısan. Əkilin birdən arılara paxıllığı tutdu: –Bəxtəvər bunların başına! Çiçəyin ətirliyinə qonur, tutun dadlısını yeyirlər. Mən yazıq bir tut üzuncə min bir zəhmət çəkirəm. Əlim-ağzım da yaman gündə. Vay odu tut da qara tut ola. Nənəm mənə görəndə özünü saxlaya bilmir; gülür, ha! Gülmək də var, gülmək də. Arvad elə şaqquldayır, elə qaqqıldayır, elə çaqquldayır, deyirsən, bu dəqiqə ev uçub, başımıza töküləcək. Hirsələnmirəm:

–Ay arvad, buynuzum çıxıb!?

–Xəbərin yoxdu bəs!?

–Nədən!?

–Güzgüdə özünə baxmısan heç!?

Şübhələnirəm, “doğrudan a, birdən buynuzum çıxar, ey!?”. Güzgünün qabağına keçməyimi görmürəmmi, nənəm yalan olur, mən gerçək.

–Ha... ha... hi... hi... hu... huu... Bir də görürəm nənəm mat-mat üzümə baxır:

–Yaxşı, bu “ha... ha...”-ni başa düşdük, bəs bu “hi... hi... hu... hu...” nədi!?

–Ha... hi... huuuuu...

–Ədə, – arvad hirsələnir, – dayan ey, xəbərim yoxdu, buynuzum çıxıb bəlkə!?

–Ay arvad, yaxşı bax, görüm, nəyə oxşayıram?

Arvad qaşlarını çatıb, gözlərini qıyıb, bir xeyli baxır:

–Nəyə oxşayacaqsan, burunlu-qulaqlı Əkilsən ki varsan!

–Tapmadın!

Nənəm yenidən qaşlarını çatır, gözlərini qıyır:

–Bəlkə özünü mələk donunda görürsən?

–Tapmadın!

–Güzgüyə yaxşı-yaxşı bax!

–Bəs hara baxıram, ay arvad!? Görünür... o söz...

qorxuram ha, deməyə.

–Nə “söz”!?

–O söz də... qocalmısan!

Nənəm nə deyirsən, de, bircə “qocalmısan” demə.

O dəqiqə minir cin atına:

–Haqlı deyirsən, vallah! Qatığın qaymağını sənə yedizdirəndə qocalaram da! Maşallah, mətbəx pişiyinə dönmüsən, tükünü çəksəm, yağın damar! – Bir az da qızıdır. – Anan qocadı, nənən qocadı!

–Düzdü! Düzdü!

–Nə düzdü?

–Nənəm qocadı!

–Onu kim deyir?

–İndi kim idi coşub-daşan!?

–Mə-ən? Sən mənə fikir vermə, ağzım qızıdır!

Bayaq “hopp” eləyib atılıram nənəmin boynuna:

–Mən pişiyəm – mətbəxdə,

Dəyməyin mən bədbəxtə!

Qaymağı da yemişəm,

“Siçan yeyib!” demişəm,

Sən dəfə söz verirəm,

Qələtdi eləmişəm!

Miyo... miyo... miyo...mi...

Ha... ha... hu... hu... hiiii...

Gözümün ucuyla baxıram; nənəm üzünü yana çevirib, çiyinləri atılıb-düşür. Hə-ə, deməli, tufan keçdi.

–Yaxşı, onda nəyə oxşayırsan? – Nənəm üzünü mənə çevirmədən soruşur.

–Bağışlayın, peysərinizin gözü olmadığından, baxmağa göz axtarıram ki, sözümü deyim.

Arvad tez üzünü mənə tutur.

–Bu, başqa məsələ! Olduq bərabər hüquqlu!

–Nəyə oxşayırsan ondan danış, hüquq-müquq sənlik deyil!

–Nəyə oxşayacam... ağzında.. – qəsdən dalını demirəm.

–Hə-ə!?

–Toyuq aparın... nəyə? – Soruşuram.

–Tülküyə?

–Çaqqala!

Bu dəfə ikimiz birdən gülürük. Gülmək var, gülmək var, o qədər gülürük, bir də baxırıq, çəpərin ayağında bir dəstə qadın da bizə baxıb, gülür. Nənə-bala mat qalırıq:

–Biy, bunlar niyə gülür!?

Vizzadan bir arı uçub oturdu Əkilin əlinin üstə. Fikri dağıldı. Nəfəsini kəsib, sakitcə bu nizəli cənaba tamaşa etməyə başladı. Tərpənsəydi, arı nəfəsini kəsəcəkdi. Nə bilmək olar, bəlkə bu cənnət böcəkləri Əkilin onlara paxıllıq elədiyindən xəbər tutub, öz döyüşçülərini göndərüb ki, onu cəzalandırsın. Bu dünyada nə desən olar. Arı gəldiyi kimi də uçub getdi. Əkil bir xeyli onun dalıyca baxdı. Axırda dərinədən ah çəkdi:

–Kaş mən də arı olaydım!

Bayaq əli budaqdan qaçdı. Dalyca da ayağının altından budaq qaçdı. Bir də gördü, havadadı; vızıldayır. Yan-yörəsində də bir vızıltı vardı... Yo-ox, bu, artıq vızıltı deyildi, söz idi, nəğməydi:

Yetişibdi şirincə bal,
Bal yeyəcək gül balalar,

Əkil nə illah elədi, öz köhnə nəğməsini yadına sala bilmədi. Bu vaxtı bir dəstə uşaq hay-həşirlə ağaca dırmaşdı. Əkil qulaqlarını şəklədi; onlar nə deyirdi, nə danışdı, bir şey başa düşmürdü; hamısı vızıl-daşdı...

Əkil birdən darıxdı. Havaya qalxıb, uşaqların başı üstə dövrə vurdu. Balaca bir oğlan bağırdı:

–Oy, ana!

–Nə oldu? Nə oldu? – Yoldaşları ona tərəf çevrildi.

–Budur ey, az qalmışdı məni sanca.

Birdən yel vurub Əkili silkələdi; bir uşaq kal tutla onu vurmaq istəmişdi. Xoşbəxtlikdən tutun havasıydı onu tutan, özü tutsaydı, kəllə-mayallaq olardı.

Arılar axşama yaxın uçub getməyə başladı. Əkil fikirləşdi ki, daha evə qayıda bilməz. Çil Xoruzun göz-lərinə görünməyi bəsdə ki, dimdiyini şappadan təpəsinə endirib, hoppadan udsun onu. Nə qədər gec deyil, arılara qoşulsa yaxşıdır.

Uçhauç... gedib bir meşəyə çatdılar. Arılar böyük bir qovaq ağacının koğuşuna girib yox oldular. Əkil də onların dalyca; bərk bal ətri vurdu onu. Başı gicəlləndi.

–Hara?! Hara?! – bir cüt arı onun yolunu kəsdi.

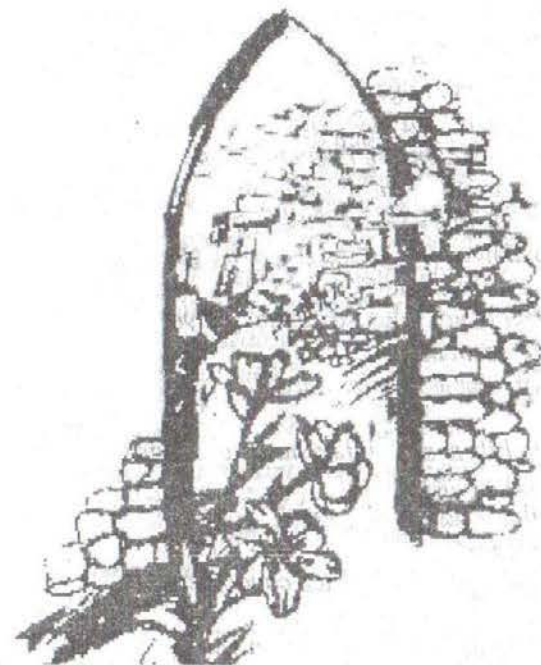
Əkil tələsik dedi:

[66]

–Necə hara?! Görmürsünüz arıyam?!

–Arısan? – Keşikçilər tərs-tərs ona baxdı.

–Vallah, xalis arıyam. –Əkil and-aman elədi.

–Başımızı ağrıtmə! Bura sənün üçün qonaq evi deyil, anladın?! – Əkilin düşündən itələdilər.

–Niyə belə danışsınız, mən də sizdənəm axı?!

–Sən bizdən deyilsən, yadsan!

–Mən də arıyam da! Baxın, bu da neştərim!

–Xox, qorxduq! – Keşikçilər nizələrini göstərdi.

–Axı bu yaxşı deyil. Öz qardaşınıza inanmırsınız.

–Bura bax, səndən adam iyi gəlir.

–Necə-ə-ə?! –Əkil çaşdı.

–Bayaq istəmərdik xətrinə dəyək. Yaxına gəlsən iri tikəni neştərin boyda edəcəyik. Sürüş!

[67]

–İndi bəs neyləyim mən?!

–Biz sən deyilik, bizdən soruşursan.

–Hara gedim bəs!?

–İndiyəcən hara idi, ora!

–İndiyəcən? İndiyəcən yerim olmayıb axı!

–Necə-ə? İşsiz arısan?! – Arılar ona hücum etdi.

Əkil kənara sıçradı. Necə uçdusa, göz açanda gördü ki, nəhəng bir çinarın budağında oturub; tövsüyyür...

Ay doğmuşdu. Ətraf süd kimi ağappaq idi. Birdən Əkilin başı üstündən kölgə ötdü. Tappadan aşağıdan səs gəldi. Əkil boylandı; bayquş ağacın dibində balaca bir siçanı didişdirirdi. Heç bir az keçməmiş yaxınlıqda qurd uladı. Meşənin dərinliyindən ona səs verdilər: –Uuuuu...

Əkil başa düşdü ki, gecəni burda qalsa səhərə sağ çıxmayacaq. Güc verdi qanadlarına. Yolu tanımasa da qanadları onu dartıb aparırdı. Havanın işıqlaşdı. Başını qaldıranda sevinçindən çıxırmaq istədi; Kəndlərinə çatmışdı. Tut ağacı ona gəl-gəl deyirdi. Yarpaqların sıx yerinə girib fikrə getdi: “Axı bu günün sabahı da var. Evisiz-eşiksiz neyləyəcəm, görəsən? – Yadına nənəsinin sözləri düşdü: – Qəmləndin, ağla, ürəyin boşalsın”. Ağlamaq istədi, bacarmadı. – Görünür ağlamaq üçün insan olmaq lazımdır! – Başını tut dənəsinə qoyub, yatdı.

Günəşin şüaları gözlərini qıdıqlayanda qanadlarını açıb gərnəşdi. Üstünə şəh düşmüşdü. Bıqları su içindəydi. Havaya qalxdı: “Qoy uçum, üst-başım qurusun!” – Bir-iki dövrə vurub, yenidən qayıdıb gəldi yerinə. Yadına arıların axşamkı hərəkəti düşdü. Qanı bərk qaraldı:

–Görə-görə ki mən də arıyam, mənə yer vermədilər. Amma... insan olan kimi, qarşımda min bir qapı açıldı. Eybi yoxdur! Günortaya yaxın tökülüb gələcəklər. Onda axşamkı “hörmət”lərinin əvəzini çıxaram.

Bir azdan Əkilin ürəyi sıxıldı. Baba üçün, nənə üçün, Elnur üçün... bir də həyətləri üçün bərk darıxdı. Qanadlarını çırpıb havaya qalxdı. Xeyli gedib, aşağı endi. Həyətə girdi. Söyüd ağacına qondu. Baba yer beləyir, Elnur təndirə odun atır, nənə isə başında xəmir təstini aparırdı: “Hə-ə... deməli, nənə çörək bişirəcək. Yəqin mənəm də kökəmi kündələyib ayrı qoyub!” –Əkil ah çəkdi. Sonra havaya qalxıb bir dövrə vurdu. Yavaş-yavaş enib gül koluna düşdü. Kimsə daldan bərk-bərk qucaqladı onu. Əkil bağırdı:

–Eyy! Kimsən?!

–Mənəm! – Arxadan ciyilti eşidildi.

–Nə istəyirsən? – Əkil hirsə xəbər aldı.

–İstədiyim ağzımdadı!

“Ağzımda” sözünü eşidəndə Əkil diksindi:

–Necə-ə?! Bu sənənin ağzın imiş deməli?!

–Elə bilirdin mənənin ağzım yoxdur?!

–Ay qardaş, məndən əl çək, qoy gedim nahar eləyim. Dünəndən acam! –Əkil yalvardı.

–Bəs mən ac deyiləm? – Ciyilti dindi.

–Kimdi saxtayan, get ye də!

–Yeyəcəm də!

–Get də! Mənimlə sonra da oynaya bilərsən!

–Sənənlə oynamaq!? Xeyr, xeyr! Səni yeyəcəm!

–Necə-ə?! – Əkil qorxusundan bağırdı.

–Elə!.. – Ciyilti sakitcə cavab verdi.

–Mənim taxsırım nədi?

–Bəs o gül-çiçəyin taxsırı nədi?

–Mən adamlar üçün bal toplayıram.

–Bilirəm adamları çox istəyirsən! Düzdümü?!

–Düzdü!

–Onların yolunda ölümə də gedərsən. Düzdü?

–Düzdü!

–Əhsən! Mən də səni elə adamlara görə yeyəcəm.

Qoy tez böyüyüm, onlar da məni yesin!

Əkil anladı ki, kimdisə onu yeyəcək, biclik işlətmək lazımdı:

–Qardaş, bir demədin axı sən kimsən? Heç olmasa bilərdim, məni yeyən kimdi.

–Mən? Mənəm də!

–Adın yoxdu?

–Adım – Sarıdimdik Fərə!

Əkil bildi ki, bu təzəcə yumurtadan çıxmış cücədi.

–Ah! Bu sənsən deməli, Sarıdimdik! –Əkil onu qorxutmaq üçün özünü əsdirdi. – Sənin atan heç mənimlə bacarmadı, onda qalmış sən olasan, ay cırt-cırt!

Doğrudan da bu yaxında baba, xoruzlardan birini kəsmişdi. Yəqin ki, cücənin də bundan xəbəri vardı.

–Mənim atam? Atam yoxdu, anam var! – Sarıdimdik zəif səslə cavab verdi.

Əkil gördü ki, hərif qorxub:

–Mən xoruzu deyirəm.

–O mənim əmimdi.

–Əmin olsun. Onun kəsilməyini ki bilirsən?

–Əlbəttə! Nə olsun ki?!

–Nə olsun?! –Əkil bağırdı. – Onun ölümünə səbəb bilirsənmi mən oldum?

–Doğ-ru-da-a-an?

–O da sənin kimi məni gül kolunda tutdu. Ha yalvardım, əl çəkmədi. Elə sənin kimi deyirdi, səni yeyəcəm. Bir də yalvarmaq istəyirdim, gördüm qarnındayam. Bəli, xoruz əmin məni udmuşdu. Dedim, heç eybi yoxdur, sən xoruz ol, mən də arı, görək kim kimi yeyəcək!

–Bəs axı sən onun qarnındaydın!

–Sözümü kəsmə! – Əkil qışqırdı. – Kiminsə qarnında olmaq hələ yeyilmək deyil! Bəli... Neştərimi necə soxdumsa xoruzun qarnına, bağırdı. Sonra atılıb çıxdı hinin üstünə, başladı banlamağa. O banladıqca neştərimi bir az da dərinə soxurdum. Ağrıdan bilmirdi neyləsin. Düz axşamacan banladı. Axırda baba onu tutdu, üzünü qibləyə çevirib, qoydu ayağının altına. Başını kəsdi. Nə nə qarnını yaranda atılıb çıxdım çölə! İndi şükür Allaha ki, gözlərin görür, ölməmişəm. Buyur, ye məni! Lap yadımdan çıxmışdı. Xoruzun qarnından xilas olandan sonra hələ bir nəğmə də qoşdum:

Nə var, nə yox, a gic xoruz,

Eşitmədin, sözümü sən!

Məni yeməklə, a yazıq,

Məhv elədin özünü sən!

Ömrü çatsın yüz əlliyə,

Səni yaxşı kəsdi baba.

Ətini şişlərə çəkib,

İndi verər bizə kabab.

Mən də yeyib sellənərəm,

Üstündən də su vuraram.

Uçub-uçub, gedib-gedib,
Gül kolunda oturaram.

Baba-baba-baba-baba-baba...
Kabab-kabab-kabab-kabab...

Əkilin sözü ağzında qaldı. Bayaq gördü havadadı. Sarıdimdik qorxusundan onu buraxıb qaçmışdı.

Əkil tez oradan uzaqlaşdı. Yenidən gəlib oturdu tut ağacının budağında. Başladı fikirləşməyə: “Doğrudan, balaca olmağın böyük dərdləri varmı?!”

Hava qızmış, şəh muncuqları buxarlanmış, tut dənələri şirə salmağa başlamışdı. Birdən... Əkil qulağını şəkldi; arılar idi. Oxuya-oxuya düz tuta sarı gəlirdilər. Əkil tez havaya atıldı; arıların qabağını kəsdi:

–Hara? Hara?!

Arılar qanad saxlayıb heyrətlə ona baxdılar:

–Necə hara?! Tut yeməyə!

–Qoymaram! – Əkil çığırdı.

–Niyə, a bala?! – Qoca bir arı soruşdu.

–Qoymaram, dedim, qurtardı.

–Bəs bir səbəbi-zadı yoxdu, ay oğul?!

–Niyə yoxdu, əlbəttə, var!

–De, biz də bilək!

–Ona görə ki, siz işsiz arısı... – sözünün dalını gətirə bilmədi, arılar neşterini çıxarıb cumdu üstünə: – Yaramaz! Yaramaz!– Birazdan arıların səsi nəzildi, üzüldü, yox oldu. – Əkilin eşidən qulaqları batdı. Qəzəblə onu neşterləyən qanadlı döyüşçülər gözünlün qabağından yoxa çıxdı. – Əkilin görün gözləri də yumuldu. Əl-ayağı

kötük kimi şişib, sir-sifəti qara-qançır oldu. Huşunu itirib, ətraf aləmdən bilmərrə aralı düşən Əkil tappadan yürə gəldi. Bircə dəfə “Öh!” elədi.

Əkil gözlərini açanda bir də onu gördü ki, kürəyi bərk üşüyür. Baxdı ki, arxası üstə düşüb qalıb. Tut ağacına da altdan yuxarı baxır. Qəribə iş idi. Axı...

Birdən necə bağırırsa, ağacdakı sərçələr pırradan uçub getdilər. Qalan üç-dörd arıydı ki, onlar da vızıldaşırdılar. Tamamilə doğrudur, oxumurdular, vızıldaşırdılar. Deməli, Əkil arılıqdan çıxmışdı, dönüb yenidən babanın, nənənin nəvəsi, Elnurun qardaşı olmuşdu. Bir mayallaq vurub, atılıb durdu ayağa. Üz qoydu evlərinə tərəf qaçmağa. Ağlamırdı, amma yanaqları boyu göz yaşları süzülüb axır, köynəyinin yaxasını isladırıdı...

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Elnur, Çil Xoruz, bir də Kəkilli Fərə

3

“Baba, sabahın xeyir!” və ya
Elnur gecə yarını necə sabah elədi

7

“Allah sənə baş verib, fikirləş, tap...”

10

Çörək niyə dadlıdı?

14

“Quş dönüb necə Əkil oldu”

17

Əkil yumurta sağlığında

22

“Ay... Qoyun gəlir yun ilə...”

36

Necə oldu ki, “A” dönüb “Ana” oldu

39

Nənə, məni bağışla

47

Əkilin quşları

55

Əkil itmiş adını necə tapdı

58

Nə oldu ki, Əkil dönüb arı oldu

62

[74]

Rəssamı Vəfa və Pərvanə

Kompüter icraçısı Cəmilə Akifqızı

Çapçı Xədicə Akifqızı

İstehsalat müdiri Fəzilə Bəhlulqızı

Texniki işçilər

İradə İsmayılqızı, Samirə Ədalətqızı

Çapa imzalanıb 30.10.2011

Format 60x84 1/16

Sayı 1000

Qəşəm İsabəyli
(Qəşəm İsa oğlu İsabəyli)
Elnur, Əkil və onların başına gələnlər
(nağil)
Bakı-Şirvannəşr-2011

